

KRÍZY BOLI A BUDÚ

**Pavol Frič
Fedor Gál
Klára Jurštáková
Juraj Mesík
Silvia Nürnberger
Peter Pöthe**

Text Copyright © 2021 Pavol Frič, Fedor Gál (ed.), Klára Jurštáková (ed.), Juraj Mesík, Silvia Nürnberger, Peter Pöthe
Ilustrácie na obálke Copyright © 2021 Jana Antalová

Krízy boli a budú

**Pavol Frič
Fedor Gál
Klára Jurštáková
Juraj Mesík
Silvia Nürnberger
Peter Pöthe**

Obsah

Post-COVID	1
Doba postpandemická na ružovo	4
Ako byť dobrým lídrom v kríze?	5
Ak chceme zvládnuť krízu, musíme budovať komunity	8
C ako covid, K ako korupcia: cesta do katastrofy 2020-21	11
Anatómia katastrofy 2020-21: D ako dezinformácie, I ako ignorantstvo	13
Ach, tá participácia	16
Politika emócií	19
V covidovej nemocnici - bez potomkov a bez rodičov	22
Čo deti prežívajú v covidovej “škole”	24
Čo bude po cove: traumy z neho si najviac ponesie generácia dnešných školákov	26
Megatrendy doby postpandemickej	28
O autoroch	30

Post-COVID

Fedor Gál, Klára Jurštáková

Iba pánboh vie, čo nás čaká, keď pandémia COVID-u skončí. Otázky a otázniky sa však dajú spísať už dnes. V našej sérii článkov sme sa o formuláciu niektorých pokúsili. Napríklad:

Existuje nejaká „cestovná mapa“, ktorá nás, po drastickej skúsenosti s pandémiou covidu-19 povedie do budúcnosti s menším rizikom? No neexistuje, pretože budúcnosť je nepredvídateľná. Existuje však šanca, že ľudia budú pripravení aj na život v nepohode, a zároveň si silou zvyku vytvoria čiastočnú pohodu aj v súčasnosti. Hovorí sa tomu schopnosť predvídať riziká a šance na ceste životom, schopnosť adaptability, ktorú ľudia našťastie stále majú.

V postcovidovej budúcnosti je ale pár vecí istých. Bude nás čakať stále hrozivejšia klimatická kríza, otázniky týkajúce sa využívania umelej inteligencie, nekonečne rýchlo šíriace sa konšpiračné teórie, extrémizmus, fake news, a mnoho ďalšieho. Na každú otázku však budeme musieť odpovedať tak, že doňho zahrnieme dynamiku ľudského správania, pretože to stále budeme iba my, ľudia, ktorí budú týmto (a ďalším otázkam) čeliť. Jedna z vecí, ktorej by sme preto mali rozumieť, ak chceme zvládať krízy, sú práve ľudia, ich zvyky, návyky a schopnosť meniť ich.

Jasne, kopec vecí je ťažko predvídateľných („nová realita“ digitálneho veku, nové konflikty o zdroje, nové migračné vlny a podobne), veríme však, že schopnosť predvídať riziká a šance vývoja sa snád' medzičasom dostanú do školských osnov, ako aj všade skloňované kritické myslenie a schopnosť viesť dialóg.

Tak ako sa nám na začiatku pandémie podarilo adaptovať naše domovy na hybridné kancelárie, školy a škôlky, tak sa budeme musieť adaptovať aj v dobe post-COVIDovej. Veľa sme sa naučili, a veľa vecí sa za rok stalo našimi novými zvykmi. Budeme však schopní si po COVIDe spoločne sadnúť a rozprávať sa o tom, či dennodenné dochádzanie v zápchach do kancelárie alebo do školy, je nevyhnutné? Či hodnotenie detí by malo byť založené na nejakom čísle, a že rodičov by malo viac ako stopercentná dochádzka trápiť, čo ich deti skutočne prežívajú? Budeme flexibilnejší? Jedno sa ukázalo v COVIDe jednoznačne, kto nie je flexibilný, neprežije.

Kde sa berú nemožní predsedovia vlád, poslanci... politici volení demokraticky a v demokratických pomeroch? Naučíme sa, že volebná urna nie je odpadkový kôš? Objavia sa medzi politikmi vodcovia do nepohody? Alebo budeme naďalej čeliť populizmu a korupcii? Pomaly začíname vidieť dopad vlád populistov, či už v prípade Donalda Trumpa, ktorého porazili vlastní stúpenci, tým že surovo vtrhli do Kapitolu, ale aj v prípade Igora Matoviča, ktorého populizmus doviedol Slovensko do hlbokkej krízy vládnutia. Keby však len ku kríze jednej vlády – pokračovanie takéhoto trendu je vodou na mlyn deštruktívnym protestným hnutiam z oboch pólů politického spektra. Ich strety v uliciach našich miest nie je radostná vízia. Im sa asi nevyhneme, čo ale môžeme urobiť lepšie je jednoznačne zmeniť spôsob, akým funguje polícia a spôsob, akým sa dívame na protestné udalosti. Za posledný rok sa nám to ukázalo nielen pri Black Life Matters v Amerike, ale aj pred pár týždňami v Británii, kde polícia zasiahla proti ženskému pochodu na počesť Sarah Everardovej.

Skutočné vodcovstvo, je totiž o schopnosti poznať ľudí, ktorých vediete. Odhliadnuc od autoritatívnych vodcov, ktorí svoju moc udržiavajú demagógiou, manipuláciou a násilím, je to o motivácii ľudí, ktorí budú plniť lídrove požiadavky z vlastnej vôle. Líder, ktorý nepôsobí ako jeden

– a súčasne ako ten lepší z nás - a nekoná v náš prospech, po čase úplne stratí svoju pozíciu. Zväčša pri tom lietajú blesky a pribúdajú obete. Potrebujeme to?

Naučíme sa, že komunity nebudujeme len kvôli príjemným mejdanom, ale hlavne kvôli súdržnosti a svojpomoci, ktorá sa v časoch krízy veľmi zide? Vraciame sa oblúkom ku koreňom – rodine, kmeňu, klanu..., ktoré máme v génoch a memoch? Áno, vraciame, ale oblúkom cez spoločnú existenciu kultúr a civilizácií, náboženstiev a ideologických vier, národov a etník... dialógom. Je možný aj čelný stret, ale to je iná káva. V časoch zbraní hromadné ničenia a hybridných vojen životu nebezpečná. Naopak, susedská pomoc, úcta k starším ľuďom a znevýhodneným skupinám by nám mohla byť čoraz bližšia. Stačí si len spomenúť na to, ako dobre nám padlo, keď nám sused počas karantény prehodil cez bránku nákup.

Uvedomíme si konečne, že riziká patria k svetu v ktorom žijeme a naučíme sa ich prijímať ako prirodzené? Je diletantstvo a korupcia kultúrnou konštantou aj v situáciách, keď ide naozaj o životy mnohých? Na prvú otázku znie odpoveď, že áno, na druhú nie. Diletantstvo a korupciu však máme vo svojom „tieňovom ja“ a niet inej cesty, ako pevné hradby pravidiel a následné sankcie. Pravidlá, ktorá chránia komunity, spoločnosti, štáty, svet pred egomaniakmi, ktorí sa tlačia ku kormidlu práve v situáciách vyhrotených kríz a následného chaosu.

Budeme schopní participovať (zúčastňovať sa) na politike aj občianskou angažovanosťou a nie len fňukaním a frľaním? Do kelu, občania, však si plaťte demokraciu cielenú a nie paušálnu, teda aj tým, ktorých z duše nechceme vidieť u kormidla! Financovanie politických strán sa dá zmeniť jednoduchými legislatívnymi úkonmi. Veď prečo by si mal občan konzervatívneho zmýšľania platiť zo svojich daní aj radikálneho nacionalistu? Záujmy časti politického establišmentu budú proti. No a?

Zvykneme si niekedy, že emócie sú korením politiky, ale že tie negatívne vedú do pekla? Nuž zvykneme, ale koľkí? Negatívne emócie sú mocný prostriedok na ceste k moci. Vždy boli. Márne budeme argumentovať mŕtvymi, zranenými, ublíženými, jednoducho to funguje. A bude fungovať dovtedy, kým sa nenájde účinná obrana – efektívny marketing v opačnom garde. Myslíme marketing, ktorý generuje pozitívne emócie, pozitívne vízie a účasť angažovanej verejnosti na ich tvorbe. Tak ako nám na Slovensku pomaly vzniká komunita skúsených zahraničných vedcov a odborníkov, snáď sa v budúcnosti dočkáme aj účinnej obrany aj v oblasti tvorby ekologických, ekonomických, sociálnych a zahraničných politík. Treba nie len dúfať, ale aj budovať inštitúcie občianskej sebaobrany. Myslíme na všakovaké nadácie, svojpomocné združenia. Lokálne komunity... aktívnych občanov a občiansku spoločnosť.

Zoberieme do úvahy, že svojím správaním v rodinách, komunitách, pospolitostiach, spoločnosti... vytvárame genotyp, ktorý preberajú naše deti a ich deti? Hovoríme o medzigeneračnom prenose. Preživší Holokaustu, Genocídy, ideologické a náboženské násilie, hlad a ústrky vedia, o čom je reč. V časoch, keď udržateľnosť života na planéte zem je v ohrození, niet inej cesty. Poznatky o medzigeneračnom prenose traumatických zážitkov, šikany zneužívania detí a žien, násilia v rodinách je koľko chcete. Žvatlanie o „tradičných“ rodinách a „vlastenectve“ je často iba odkazom na čosi, čo nikdy neexistovalo a existovať nebude. Dobrí ľudia šíria okolo seba dobro a neberú ľuďom základné práva v mene „vyššieho dobra“. Poznate ich nielen podľa ich skutkov, ale aj podľa očí ich detí, ich hier a smiechu.

Stále je však otázne, aký dopad bude mať na ľudí rok života v lockdowne, a hlavne na tých najmenších. Už teraz je jasné, že týmto následkom budeme musieť čeliť oveľa dlhšie ako len počas pandémie. Chronický stres, ktorý novonarodené deti často zažili, pretože boli kvôli COVIDu oddelené od svojich matiek, sa asi ťažko bude dať zmazať. Tak, ako aj následky viac ako roku štúdia cez počítač, nedobrovoľné vzdanie sa mimoškolských aktivít a kamarátov, normálnych ľudských interakcií, ktorým si malé deti museli prejsť.

Kade vedie cesta? Nazvime to kultúrnosť a civilizovanosť. Pozor, nehovoríme o kultúrach a civilizáciách, pretože tie sú „iba“ historickými konštrukciami a príbehmi mnohých tvárí, ale o „tu a teraz“. Veď na akej pôde vyrástol napríklad nacionálny socializmus a chýbalo snáď jeho protagonistom školské vzdelanie či manifestovaná kultúrna zakotvenosť? A neskladali snáď na-

cistickí lekári Hippokratovu prísahu, aby ju vzápätí zneužili pre „zdravie Volku“? A nevzývali komunisti „ľudí práce“ a „svetový mier“, aby vzápätí nahnali ľudí iných názorov za ostatné drôty? Aby bolo jasné, nehovoríme o sklonochoch, ktoré majú národnosť, alebo etnicitu, hovoríme o „zle v nás“ všetkých a cestách, ako ho držať na uzde.

A napokon, čomu sa dnes vlastne hovorí dialóg? V dobe kedy diskusia mohla prebiehať iba online, sa mnohé ukázalo. Na jednej strane výhoda v prepojení sa s celým svetom, na druhej strane veľký pokles zmysluplného dialógu. Odborníci stále viac bijú na poplach, že strácame schopnosť kriticky myslieť a tým pádom aj zmysluplne diskutovať, pretože prestávame žiť vo svete „tu a teraz“, a žijeme priveľa a príčasto v tom virtuálnom, kde zrazu na to, aby sme niekoho urazili alebo mu protirečili, nemusíme nabrať guráž a ísť mu to povedať osobne, ale stačí ak niečo naťukáme do vlastného zariadenia a stlačíme „Enter“. Dá sa vôbec štekot na anonymných diskusných fórach považovať za dialóg? Diskusia zúčastnených obohacuje a posúva, štekot uráža. Česť výnimkám. Zažili sme ich za dlhé roky menej ako je prstov na jednej ruke. Pridajme sa k nim. Postavíme sa tým kolektívnej paranoji. A terapia?

Rozprávajme sa tvrdo, kriticky, ale pod kuratelou Zlatého pravidla, ktoré nás vyzýva, aby sme druhým nerobili, čo nechceme, aby oni robili nám. Možno sa časom nadkritické množstvo jednotlivcov dopracuje aj k tomu, že budú šíriť dobro, bez toho aby očakával reciprocitu. Napokon, ide o prežitie.

Doba postpandemická na ružovo

Fedor Gál

Môžeme skúsenosť pandémie považovať za traumatickú? Myslím, že áno. Môže byť aj pozitívna? Áno.

Úzkosť a neistota budú zrejme hlavnými pozostalými po pandémii covidu. Niežeby tu neboli aj predtým, ale tentoraz vnikli pod kožu a vie pánboh, na ako dlho.

Odborníci z oblasti vied o človeku a spoločnosti v uplynulých rokoch dosť dobre zmapovali prenos traumatických udalostí z generácie na generáciu. Viac sa hovorí o jeho negatívnych dôsledkoch. Existujú však aj rastové, motivujúce, mobilizujúce vplyvy posttraumatického syndrómu.

Môžeme skúsenosť pandémie považovať za traumatickú a sami seba po jej odznení za nositeľov posttraumatickej skúsenosti? Myslím, že áno. Môže byť aj (!) pozitívna? Áno. Vynechám banality typu: naučili sme sa, podaktorí, istej ohľaduplnosti, viac dbať o hygienu, viac využívať svojpomoc... Predpokladajme, že modely nášho správania v čase krízy prežijú v generácii našich detí a ich detí.

Opakujem: úzkosť a neistota budú zrejme hlavnými pozostalými po pandémii covidu. Vnikli hlboko pod kožu a vie pánboh, na ako dlho. Ten časový úsek (na ako dlho) stojí za pozornosť.

Netrúfam si hovoriť o konkrétnej „cestovnej mape“, ako pozitívny odkaz tejto konkrétnej pandémie využiť v budúcnosti. Existuje však archetypálna skúsenosť zakotvená do odvekej ľudskej skúsenosti našej civilizácie. Stručne: „veľký ochranca“ bude mlčať, ale mnohým jeho tušená existencia vsugeruje nádej. V poriadku, viera pomáha. Bolo by fajn, keby vzývanie nepriateľa načas vybledlo. Vžiť sa do roly toho druhého je síce ťažké, ale pri riešení mnohých konfliktov užitočné – treba to skúšať zas a znovu. Najmä keď zdieľame jeho utrpenie, ktoré môže byť zajtra moje. Emócie, negatívne aj pozitívne, sú, ako vieme, infekčné. Pre zdravie spoločnosti sú dôležité pozitívne.

A napokon: pandémia covidu sa zbavíme zásluhou našej, čiže globálnej, pretože iná neexistuje, vedy. Ďalšie civilizačné výdobytky ako liberálna demokracia, rešpekt k ľudským právam a pod. sa spolupodieľali na spoločnom zápase. Pochybovačom stačila vakcinácia podľa Kotlebu a podobných alebo žiadna. Schválne sa vyhýbam zmienke o tých politických elitách, ktoré krízové vodcovstvo vnímajú predovšetkým ako nástroj „vlastnej spotreby“. S veľkou pietou pomlčím aj o obetiach pandémie (nielen covidu), pretože patria na oltár archetypálneho memento mori.

Nazad k veci: Konkrétne riešenia problémov sa rodia v teréne a majú podobu činov. Pandémia covidu napríklad ukázala na dve skupiny ľudí, ktorí majú leví podiel na riešení krízy: zdravotníkov a vedcov. Vďaka osobnej skúsenosti a médiám poznáme niektoré ich príbehy. Otázka znie: presahujú tieto príbehy dobu pandemickú a môžu zohrať rolu modelov správania aj v časoch postpandemických? Výchovnú a motivačnú určite. Preventívnu teda tiež, aj keď netušíme, aké krízy čakajú za rohom. Isté je jediné – čakajú.

A keď predchádzajúce slová nemajú byť iba mlátením slamy, snáď budeme pripravení prijať ich, čeliť im a, po trúchlení za obeťami, vyťažiť z nich protilátky. Diskutujte o tom, píšete. Poďme na to spolu.

Ako byť dobrým lídrom v kríze?

Klára Jurštáková

Nedávno premiér Matovič vyhlásil, že bude „z úzadia“ sledovať, ako rozhodnú komisie a konzíliá, a že bude rozhodnutia ohľadom pandémie nechávať na odborníkov. Utekať z boja je prvá chyba, ktorá nám ukazuje, ako vyzerá nefunkčné líderstvo. Na druhej strane tu máme konzíliá vedcov a odborníkov, ktorých jazyk je často nezrozumiteľný, a preto je náročné a nezodpovedné nechať komunikáciu na nich. Konzíliá odborníkov nám dodávajú fakty, ale to neznamená, že ich dokážu správne prezentovať. Správne prezentovanie informácií má byť úlohou lídrov, ktorých na Slovensku ešte stále len hľadáme. Pri debate o líderstve bohužiaľ často sklzneme do mylnej predstavy o tom, že lídrami sú politici. Na to, aby naši politici boli lídrami, ktorí sa zapíšu do dejín inak ako rozkrádači eurofondov, si však asi ešte počkáme.

Ak lídrom nie je politik, stále ním môže byť ktokoľvek, koho ľudia počúvajú, ako bol v prvej vlne napríklad Vladimír Krčméry. Našou úlohou je pochopiť, kto tento človek je, a postaviť ho v správnej chvíli na správne miesto. Nejde tu o silnú autoritu ani o príkazy a zákazy. Moderná psychológia líderstva ukazuje, že lídri sú tí, čo dokážu ľudí motivovať natoľko, aby ich počúvali a hlavne plnili určité požiadavky zo svojej vlastnej vôle. Iba tak naozaj dokážete ako líder ľudí ovplyvniť v demokratickej krajine, kde sa dodržiavanie nariadení nevymáha násilím a tvrdými sankciami (našťastie).

Ako chutí moc alebo prečo nemáme na Slovensku lídrov

Byť lídrom znamená mať moc a, samozrejme, vedieť s ňou narábať. Slovo „moc“ je na Slovensku veľmi úzko spojené zatiaľ iba s oligarchami a politikmi, ktorí moc často nedokážu zvládať, a veľakrát ich dovedie na hranicu ľudskosti. Stačí si len spomenúť na Mečiara alebo Fica. Bude si ich niekto v histórii Slovenska alebo histórii líderstva pamätať ako úžasné vodcovské osobnosti, alebo ako mená, na ktoré sa snažíme čo najskôr zabudnúť? Samozrejme, sú to ľudia, ktorí dokázali v určitej chvíli mobilizovať veľkú časť krajiny, vyhrať voľby a udržať sa pri moci. Je to naozaj dosť na to, aby sme o takýchto ľuďoch hovorili ako o skutočných lídroch? Podľa mňa nie.

Práve pre moc spojenú s líderstvom je to neľahká rola, a ja sa domnievam, že zatiaľ aj neexistujúca rola, ktorú asi žiadny slovenský líder nikdy nedokázal naplno uchopiť a využiť. Je úplne jedno, že si myslíme, že o líderstve už vieme všetko a že poznatky súčasnej vedy sú len chabé frázy, ktoré nič v praxi neznamenajú. Tu ich totiž stále nikto nedodržiava a nevyužíva. Preto je také dôležité ich stále dookola opakovať a dúfať, že sa nimi niekto inšpiruje.

Na Slovensku totiž stále neexistuje zmysel pre úctu k tomuto poslaniu, ani skutočný zmysel pre službu ľuďom a krajine. My sa to musíme ešte stále učiť, a pretože za nami nestojí žiadna slávna história dlhá stovky rokov, a ani žiadna úcta k tradícii a k službe druhých, asi to chce čas. My si túto tradíciu zatiaľ iba budujeme, a jej ukážkou je napríklad prezidentka Zuzana Čaputová, ktorá rolu lídra ako jedna z mála vykonáva s úctou a pokorou.

V prvom rade si musíme uvedomiť, že už samotné zmýšľanie o lídroch ako o našich politikoch je dosť smutné. To, že ste politik, totiž vôbec nemusí znamenať, že ste líder. Mať v rukách politické kompetencie neznamená, že vás ľudia budú počúvať a rešpektovať. Stačí sa pozrieť na Britániu, kde sa môže Boris Johnson snažiť akokoľvek, ľudia jeho nariadenia jednoducho

nerešpektujú, pretože im na to nedáva ani len kompetencie a zdroje na ich dodržiavanie. Líder totiž musí dať ľuďom dôvod na to, aby ho ľudia nasledovali – musí byť vnímaný ako jeden z nich, musí pre ľudí aktívne pracovať a prinášať im výsledky, musí im dať pocítiť, kto naozaj sú, a tieto veci musí robiť stále dookola.

Je jedno, že slovenská (a mnohá svetová) politika je momentálne založená na populizme, tieto univerzálne pravidlá líderstva fungujú všade rovnako. Ak sa pozrieme na populizmus bývalého prezidenta Donalda Tumpa, nič v jeho vystupovaní nie je o náhodách, ale o premyslenom divadle, ktoré je jeho podporovateľom blízke, a ktoré jednoducho funguje. Zároveň si musíme uvedomiť, že populizmus je o chvíľkovom víťazstve, ale nie o reálnom líderstve. Jedna vec je divadlo pre voličov, a druhá vec je práca politika. Tento článok však nemá byť o kritike práce politika, ani o ukazovaní prstom na chyby, ani o návode pre politikov, ako si majú svoju prácu robiť lepšie. Tento článok má byť o tom, čo nám ukazuje psychológia líderstva, a o tom, ako byť dobrým krízovým lídrom. Takým, ktorého budú ľudia počúvať, rešpektovať, a budú s ním spolupracovať.

Líder nemusí byť jeden človek, ale my aj toho jedného ešte len hľadáme

Pri líderstve sa nemá cenu rozprávať o individualizme, ani o tom, aké má líder osobnostné črty a vlastnosti. Áno, každý líder je iný jednotliviec, každý má nejaké špeciálne vlastnosti, charizmu. Ak sa pozrieme na výskum, ktorý sa zamerá na akúkoľvek tvorbu typológie osobnosti lídra, objektívne meranie charizmy, alebo na analýzu silných historických postáv lídrov, nikdy v živote líderstvo ako koncept nepochopíme. Toto sú už zašlé témy, ktoré sa síce v diskusii stále objavujú, ale vo výskume už dávno neexistujú, pretože sa ukázali ako neefektívne. Neexistuje jedna vlastnosť, ani len skupina vlastností, ktoré by jednoznačne dokázali povedať, že tento človek bude dobrý líder.

Líder je v prvom rade človek (akýkoľvek človek), ktorý dokáže zaujať dostatočné množstvo ľudí, ktorí sú ochotní s ním v niečom spolupracovať. Táto spolupráca musí byť autentická ako pre lídra, tak aj pre ľudí. Nemôžeme si myslieť, že líder z jednej oblasti, líder jednej skupiny alebo jednej krajiny môže byť rovnako úspešný v inom kontexte, v inej krajine. Preto musíme pracovať s tým, čo doma máme.

Ani jeden líder v našej krajine nemá možnosť pokryť všetky problémy, ani sa za všetko ospravedlňovať, ani vysvetľovať každý svoj krok, a už vôbec nie je možné, aby bola všetka zodpovednosť, či už počas koronakrízy, alebo po preočkovaní väčšiny populácie, na jednom človeku. Zároveň je nám všetkým už dnes celkom jasné, že kritika premiéra Matoviča alebo rozduchávanie konfliktu medzi Sulíkom a Matovičom (a Pellegrinim a Matovičom, a Ficom a Matovičom, ...), nikomu a ničomu nemôže pomôcť, a preto treba takéto situácie za každú cenu eliminovať a ukazovať jednotu, súdržnosť a spolupatričnosť.

Ak sa máme rozprávať o efektívnom líderstve, nemôžeme stroskotať na tom, že si povieme, že dnešný marketing dokáže všetko, a že lídri môžu celý čas svoje postoje a správanie len predstierať. Je úplne jedno, čo si v skutočnosti myslia, pretože na to, aby boli efektívni, musia hlavne určitým spôsobom vedieť pôsobiť na verejnosti. Preto je líderstvo obojstranná zbraň, a znalosti o efektivite líderstva bohužiaľ môžu byť zneužívané rôznymi smermi. Byť dobrým lídrom v psychológii líderstva nie je o tom, že líder je skutočne dobrý a úprimný človek. Samozrejme, my si želáme, aby sme tieto „návody“ pre efektívnych lídrov odovzdali do rúk dobrým a úprimným ľuďom, ale to už je boj na úplne inom fronte.

Preto sa musíme zamerať na to, ako zvládať krízy, aj tie postcovidové, tak, aby s nami ľudia chceli spolupracovať. Nie je to však založené na názoroch a osobných preferenciách, ale na skutočných poznatkoch súčasnej vedy.

Tri „zlaté pravidlá“ líderstva, ktoré môžu potenciálni lídri využiť

V prvom rade, efektívny líder by mal (1) ľudí spájať, (2) dať im jasné informácie o tom, čo sa skutočne deje, (3) a komunikovať o tom, aké kroky treba robiť a ako majú ľudia čo najlepšie spolupracovať na tom, aby krízu spoločne zvládli. Opakujem, dôležité je, aby v tomto prípade dokázal dosiahnuť manažovanie krízy, napríklad znížiť počet nakazených. Nie je tu na to, aby moralizoval, karhal alebo riešil verejne svoje osobné problémy. Líderstvo je o službe druhým, a to je základné pravidlo jeho chápania.

Už len to, že ľudia na Slovensku (a kdekoľvek inde na svete) majú pocit, že v určitých situáciách je lepšie ľudí rozdeliť a panovať im, aby nedošlo k panike, alebo že by mali lídri v určitých situáciách skôr zatajiť informácie pred verejnosťou a postup si nechať pre seba, je krásnou ukážkou toho, že o skutočnom fungovaní ľudí v skupinách máme absolútne neaktuálne predstavy.

Ak sa pozrieme na vedu, za posledných 30 rokov sme sa posunuli od klasického vnímania „davu“ niekam úplne inde. „Dav“, ktorý rabuje a je nebezpečný, je nástrojom mocných skupín ľudí, ktorý si vytvorili na to, aby dav a bežných ľudí demonizovali a aby naň dokázali zvaliť vinu za všetky násilnosti a nevydarené udalosti. Napriek tomu ešte stále existuje názor, že ľudia v dave sú nekontrolovateľní a že sa ich treba báť. Že ich treba chrániť od skutočných informácií, a skôr im ich dávkovať. Je to čistý nezmysel.

Psychológia líderstva ukazuje, že na to, aby líder naozaj dokázal krízové situácie skutočne dobre zvládať, musí byť schopný reprezentovať danú skupinu, národ, krajinu. Musí byť jedným z „nás“, a to hlavne preto, aby rozhodnutia a skutky, ktoré vykonáva, ľudia vnímali tak, že to má zmysel a môže to pomôcť. Efektívny líder si dokáže ľudí získať tým, že problémy a situácie vníma cez „nás“ a „naše spoločné ciele“. Nemôže to byť o „mne“, lídrovi, o „vás, neposlušných a nezodpovedných ľuďoch“.

Líder ľudí nemôže považovať za ovce, ktoré len slepo nasledujú alebo sú neposlušné a za problémy si môžu samy. Tu sa zase, bohužiaľ, dostávame k absolútne neaktuálnym názorom, že ľudí treba pred informáciami chrániť, pretože vypukne panika. Výskum krízových situácií jasne ukazuje, že to je presne naopak. Krízy ľudí spájajú k efektívnej spolupráci, a práve nedostatok informácií a kompetencií často môže za nezvládnutie krízy. Ak sú ľudia uväznení v budove a vy im nepoviete reálne informácie, čo sa deje, nemajú ako situáciu vyriešiť. A tak isto je to v každej kríze (v tomto prípade sa bavíme nie o ekonomickej kríze, ale o situáciách, ako sú požiare, záplavy, pandémie, a podobne).

Autoritatívny líder, ktorý k ľuďom vysiela len nariadenia, a od nich očakáva, že ich budú pasívne prijímať, nikdy nebude mať takú veľkú podporu ako líder, ktorý bude ľudí chápať ako svojich partnerov. Líder, ktorý vníma svoju rolu ako partnerstvo medzi ním a ľuďmi, musí chápať, že ľudia sú tí, ktorí majú na krízu najväčší vplyv. Pretože napríklad aj v čase, keď už existuje vakcína proti covidu, je nesmierne dôležité, aby sa ľudia správali zodpovedne a dávali jeden na druhého pozor.

Preto je z pozície lídra také dôležité, aby chápal, že ľudí treba motivovať k takým činnostiam, ktoré krajine pomôžu, a zároveň z ľudí robiť aktívnych prispievateľov k tomuto cieľu. Líder musí pochopiť, že jeho moc nie je o jej uzurpovaní si na ľuďoch, ale o pretavení moci, ktorá ide cez ľudí. Na tomto základe je založený akýkoľvek krízový manažment, a to nie len počas pandémie, ale aj po nej, pretože aj vtedy bude veľa problémov a situácií, ktorým bude treba čeliť.

Ak chceme zvládnuť krízu, musíme budovať komunity

Klára Jurštáková

V komunite nejde o delenie ľudí na etnické alebo náboženské skupiny, Skúsme si toto slovo spojiť so slovami ako občianska spoločnosť a solidarita, spolupatričnosť a vzájomná pomoc.

Žijeme v časoch krízy a pomaly sa dostávame do bodu, keď začína byť veľmi ťažko zvládnuteľná. Jedným z dôvodov, ktorý naša spoločnosť aj na základe nedávneho prieskumu Inštitútu pre verejné otázky vníma ako kľúčový, je pokles dôvery vo vládu, v premiéra a v jeho opatrenia. Dostali sme sa do situácie, keď si 90 percent spoločnosti myslí, že je oveľa dôležitejšie riadiť sa názormi odborníkov, a až 70 percent ľudí dôveruje prezidentke. Ak sa pozrieme na to, čo by ľudia okrem riadenia koronakrízy odborníkmi očakávali, bolo to napríklad zavedenie lockdownu už v priebehu decembra 2020. Na základe informácií z týchto prieskumov je naozaj ťažké povedať si, že ľudia sú fakt iba ovce, ktorým treba dávať príkazy. Skutočné zvládanie kríz je v prvom rade o partnerstve medzi ľuďmi, a napriek tomu, že sme to už počuli nekonečne veľa krát, táto myšlienka nefunguje v praxi skoro nijako.

Komunita nie je sprosté slovo

Z výskumu krízových situácií vieme, že zvládanie kríz vždy stojí na sile ľudských spoločenstiev. Preto je dôležité nielen pochopiť koncept partnerstva, ale hlavne ho naozaj aplikovať. Žiadny jednotlivец ani žiadna vláda nemôže zvládať situáciu v krajine bez toho, aby do nej aktívne zapojila svojich ľudí. Ak sa pozrieme na zoznam krajín, kde covid zvládajú najlepšie, jednoznačne vidíme, že sú to krajiny, v ktorých sa k ľuďom pristupuje ako k partnerom. Napríklad Nový Zéland je krajina, ktorá dávala od začiatku veľmi aktívne najavo, že na zvládnutie krízy bude potrebovať všetkých svojich občanov, a zapájala ich.

Každá krajina je spoločenstvom tvoreným ľuďmi. Je to jedna komunita. Bohužiaľ, na Slovensku často vnímame komunity ako niečo odlišné, často okrajové, a teda nezaujímavé. Máme napríklad zaužívané termíny ako „rómska komunita“ alebo „pravoslávna komunita“. V „komunite“ však nejde o delenie ľudí na etnické alebo náboženské skupiny a o vymedzovanie ich na niečo „iné“, a na to, „čo sa nás netýka“. Tak ako tu nejde o to, že ľudia prichádzajúci zo zahraničia sú „tí nebezpeční“ a my, ktorí organizujeme doma oslavu päťdesiatky a svadby, sme „tí disciplinovaní“.

Skúsme si, naopak, spojiť slovo komunita so slovami ako občianska spoločnosť a solidarita, spolupatričnosť a vzájomná pomoc. Komunita je spoločenstvo ľudí, ktorí sa dokážu postaviť situácii čelom. Spomeňme si na pocit novembra 89 alebo na pocit, ktorý sme mali spojený s hnutím Za slušné Slovensko. Toto sú tie pocity, tie spoločenstvá, ktoré si musíme pri slove „komunita“ vedieť predstaviť a ktoré musíme teraz budovať.

Dôvera v samosprávy

Každá kríza stojí totiž práve na komunitách ľudí a ich spoločnej energii a sile ísť dopredu. Výskum jednoznačne ukazuje, že budovanie odolných ľudských spoločenstiev je jedným z najdôležitejších nástrojov, ako prekonať akúkoľvek krízu, či ide o zemetrasenie, povodeň alebo covid. Stačí si len spomenúť na slovenské celoplošné testovanie, keď sa väčšina ľudí, dokonca aj prezidentka vyjadrili, že je to absolútne nezvládnuteľná úloha. Napriek tomu to zdravotníci dokázali zvládnuť a dokonca nie jedenkrát. To je práve tá sila odolnej komunity, ktorú musíme vedieť využiť, pretože ľudia toho dokážu zvládnuť oveľa viac, ako by sa na prvý pohľad zdalo.

Jednou z kľúčových informácií z prieskumu, ktorý pre ZMOS vypracovala agentúra AKO, je, že oproti dôvere v štát, ktorá je len 14 percent, je dôvera ľudí v samosprávu až 48 percent. Z toho nám musí byť jasné, že samosprávy treba brať ako partnerov, ktorých treba informovať, zapájať, a dať im kompetencie. Tak im dáme šancu zapojiť sa do lepšieho zvládania pandémie, ako aj obdobia, ktoré nás bude čakať po nej. V tomto období sa určite budeme stretávať s rôznymi problémami od obáv, smútku, strachu, hnevu, bezmocnosti, finančných problémov, nedostatku sociálnych kontaktov, zmien životných a pracovných návykov. Preto je také dôležité nezačínať riešiť krízy len zhora, ale ísť aj trochu nižšie v hierarchii a dostať sa na úroveň menších spoločenstiev.

Britská psychologická komora a vedúci odborníci v oblasti sociálnych vied a výskumu krízových situácií nedávno predstavili šesť tipov, ako budovať silné komunity. Tieto konkrétne kroky môžete využiť vo svojom okolí a stať sa tak lídrom svojej lokálnej komunity, ale môžete sa nimi inšpirovať aj vtedy, ak vediete samosprávu alebo školu.

1. Budujte komunity

Na svojej ulici, v paneláku, susedstve, kdekoľvek. Nástrojom na budovanie komunity aj počas pandémie je jednoduché založenie skupiny na Facebooku alebo len zozbieranie telefónnych čísel a spojenie sa s ľuďmi vo vašom okolí, aby ste zistili, či nepotrebnú pomoc. Veľakrát ľuďom nesmierne pomôže alebo zlepši náladu úplná maličkosť. Výborným príkladom je spoločné spievanie na balkónoch v Taliansku.

Samospráva miest a obcí sa môže zapojiť, podporiť a spojiť sa s miestnymi komunitami cez kvalitných lídrov týchto komunít.

2. Ved'te dialóg s komunitami

Zisťujte, čo komunity potrebujú, čím trpia a akú pomoc potrebujú. Pomoc musí byť konkrétna, adresná a okamžitá. Jedni potrebujú dotáciu na podnikanie, iným chýba ľudský kontakt. Netreba predpokladať, treba sa pýtať.

3. Budujte vzťahy

Pri budovaní vzťahov treba začať dialógom, ktorý potom prejde do dôvery. Ak si komunita a samospráva dôverujú, výsledkom bude dodržanie akéhokoľvek pravidla nie pod kontrolou, ale spontánne a prirodzene.

4. Dajte komunitám voľnosť

Sila komunity je v spontánnosti, nie v presnej štruktúre a hierarchii. Ľudia v komunite budú prirodzene chcieť jeden druhému pomôcť a táto spontánnosť nám prinesie posilnenú psychiku jednotlivcov a aj celej komunity.

5. Nenechajte komunity vyhasnúť, ukážte, že majú zmysel

Na začiatku každej krízy je komunita najaktívnejšia, pretože pred ňou stoja nové, nečakané

problémy a výzvy. Veľmi dôležité je však udržiavanie takýchto komunít aj po prvotnom šoku, pretože vtedy bude treba pomoc rovnako. Šitie rúšok či nosenie nákupu dôchodcom sú jasnými príkladmi aktivity, keď problém eskaluje. No komunity majú svoj obrovský význam aj po odznení krízy, pretože prichádzajú nové problémy a výzvy, ktoré sú často menej viditeľné. Pociť spolupatričnosti, príslušnosti ku komunite nám dáva šancu požiadať o pomoc a podporu a tým post-krízové časy čo najlepšie zvládnuť. Dlhotrvajúce komunity vytvárajú emočnú, praktickú, ale aj informačnú podporu, čo z nich robí odolné a funkčné komunity.

6. Starajte sa o komunity

Komunita bez zdrojov a podpory zanikne. Môže to byť čokoľvek – od ponuky priestorov, ktoré sa dajú využívať ako sklad potravín alebo na kultúrne podujatia a stretnutia, cez ďakovný článok v miestnych novinách, ďakovný list do schránky až po ocenenie primátorom. Samozrejme, v čase pandémie sa o tom veľmi nedá uvažovať, ale napriek tomu sa dnes dá urobiť veľa – či už je to nainštalovanie a zaplatenie aplikácií na videohovory, online kvíz pre starších ľudí, volania so starými rodičmi, štrikovanie cez internet alebo polozenie izbovej rastliny pred dvere, aby sa ľudia mali o čo starať. Všetko toto sú konkrétne riešenia a zdroje, ktoré môžu samosprávy alebo cirkevné spoločenstvá, kluby a inštitúcie ľuďom poskytnúť.

Budovať silné komunity znamená vyriešiť krízové a postkrízové situácie bez potreby ďalšej podpory, investícií a ďalšej intervencie, ktorú by ľudia inak očakávali napríklad od štátu.

C ako covid, K ako korupcia: cesta do katastrofy 2020-21

Juraj Mesík

Zo správ patológa, Slovensko, 19. a 20. február 2021:

„U nás to na patole vypadá ako na fotografiách z koncentrákov, telá holých mŕtvych ľudí do výšky aj meter a viac... Zamestnanci a kolegovia užívajú neurol, aby to zvládli...

...Mimo nemocníc v našom kraji zomierajú takto: v októbri 290, v novembri asi 330, v decembri 570, v januári 877... V nemocniciach zomiera oproti bežnej úmrtnosti asi o 300 % viac ľudí – z toho sú na 99 % len covid úmrtia, úplne zmizli porážky, onkologické stavy a bežné ne-covid úmrtia. Zato v domácnostiach nachádzam pri obhliadkach stále početné covidové zápaly pľúc v domácej liečbe paralenom a stoptusinom. Záchranka ich nechce vziať, že ešte netreba – a o pár hodín prídem ja...

...Výber ľudí do covid zón je strašný. Slúžia tam len najmladší bezdetní lekári, fakt ešte deti s praxou lekára niekedy dva týždne, niekedy dva mesiace... Vie sa, že jedine ARO poskytne akútakú starostlivosť, ale ani tam nedávajú ivermektín... A bežná covid zóna, to je niečo ako vojnový lazaret – prežijú len najodolnejší jedinci.“

Koniec citátu.

Možno by sme tu aj mohli skončiť, ale mám napísať viac, tak hádam otázka: ako vládnuca skupina doviedla Slovensko do najväčšej katastrofy od druhej svetovej vojny? Ako dosiahli, že za krátke štyri mesiace stúpol počet obetí pandémie zo 100 na 6500 – pričom skutočný počet obetí je zrejme kdesi medzi dvoj a trojnásobkom? Prečo taký masaker nedopustili vlády Fínska alebo Nórska?

Zhubný kokteil bol pre Slovákov, Čechov, Maďarov a ďalších Európanov namiešaný z mnohých jedovatých ingrediencií. Z hľbokej a širokej nevzdelanosti politických a mediálnych elít. Z ich hubris – arogantnej zhubnej pýchy sebavedomých nevzdelancov a hlupákov, ktorí zistili ako chutí moc a popularita. Z karpatskej pseudovedy a systematickej korupcie. Z toho, že človek je tvor ustráchaný a Slováci ešte viac: všadeprítomný strach bráni lekárom hovoriť, čoho sú svedkami, novinárom písať a šéfredaktorom zdanlivo „kritických“ médií uverejňovať iné správy, ako roztrubovať vládnu propagandu. Paralyzovaní strachom šíriť informácie, ktoré nezapadajú do ich vlastných predstáv o svete, strachom z označenia „konšpiračný“. Masaker namiešaný z popierania reality, ktorým sa ľudský mozog bráni pred správami, ktoré nezodpovedajú mýtom, ktorým uveril. Zo zlyhania inštitúcií. Z chronickej absencie zodpovednosti mocných za dôsledky ich činov aj nečinnosti, stavu úplnej „inpunity“ – beztrestnosti...

Počas rokov práce v centrále Svetovej banky vo Washingtone som od kolegov opakovane počul, že za chudobou a biedou rozvojových krajín vo svete stoja najmä dva faktory: nekompetentnosť a korupcia elít. A, samozrejme, „inpunity“ nekompetentných a skorumpovaných ľudí pri moci.

Pandémia rokov 2020-21 nám ukázala, že nekompetentnosť a skorumpovanosť sa v časoch krízy stávajú smrteľné aj v bohatých krajinách. Pohľad na rebríček krajín s najvyšším počtom

mŕtvych v prepočte na milión ľudí je neúprosný: prvé Belgicko, druhé Slovinsko, tretie Česko a ďalej v poradí Británia, Taliansko, Portugalsko, USA, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora a morbidnu desiatku uzatvára susedné Maďarsko. Zoči-voči krízam, ktoré môže priniesť – podľa mňa prinesie – budúcnosť, je táto pandémia len „škola hrou“. To, ako tragicky ju západné demokracie nezvládli, neveští pre našu budúcnosť nič dobré – ledaže sme sa dokázali poučiť! Slováci na 20. mieste svetového dance macabre ochotne veria, že žijú vlastne v úspešnom štáte. „Aha – nám síce zdochol kôň –, ale Maďarom zdochli dva a Čechom tri! Otvárajme šampanské – čože je to 6500 mŕtvych, keď bratia Česi doťahujú na 20 000?“

V opitom bezvedomí ochotne prehliadneme, že Fínov aj Nórov zomrelo desaťkrát menej. Všetci predsa vieme, že oni sú iní... A, samozrejme, že sú iní: len inak, ako chceme veriť. Ich telá sú – na rozdiel od iných Európanov – nabité vitamínom D.

Korupcia a ľahostajnosť k nej rozkladajú Slovensko už desiatky rokov. Donedávna zabíjali len skromne a selektívne. Dnes zabíjajú masovo na Slovensku, v Česku, v Európe aj Amerike. Jedna z dnešných tvárí korupcie je „liečba“ covidu remdesivirom – liekom po 2100 eur za dávku. Veda – tá skutočná, nie karpatská – o ňom už od mája 2020 vie, že je v liečbe covidu účinný zhruba tak ako posledné pomazanie. V októbri 2020 to potvrdil aj výskum WHO Solidarity Trial. Na skorumpovanom Slovensku ním neochvejne „liečime“ aj vo februári 2021, tisíce mŕtvych hore-dole.

Ak by si nejakí prokurátori alebo vyšetrovatelia položili otázku, ako je to možné, mali by ich zaujímať aj štedré platby od rozličných firiem ľuďom so zásadným vplyvom na tragicky sprasnený manažment pandémie na Slovensku. Len dva príklady: tesne pred začiatkom pandémie, v druhom polroku 2019, dostali dvaja slovenskí profesori od farmaceutických firiem takéto sumičky:

1396 eur za konzultácie od Glaxosmithkline (ďalej GSK) + 530 eur konzultácie od GSK + 210 cestovné od GSK + 798 konzultácie od GSK + 1000 za prednášky od Pfizer (ďalej PF) + 900 eur za prednášky od PF + 865 za prednášky od PF + 1000 eur za prednášky od detto + 3500 eur za konzultácie od PF + 600 eur za prednášky od PF + 1000 za prednášky od PF + 875 eur za prednášky od Teva + 2065 eur za prednášky od Bausch + 4000 za prednášky od Gedeon + 1045 za prednášky of Gilead + 665 eur za prednášky od Gilead + 1045 eur za odborné konzultácie od Gilead.

Profesorova rodina si tak v pote tváre za pol roka prilepšila o 22 000 eur. O 3 700 eur mesačne. To sú nahlásené oficiálne platby. O iných nevieme nič.

Vlastne nehovorím pravdu! Do rodiny predsa patria aj príbuzní a iní blízki. Bratia, sestry, deti, milenky a milenci a ďalší, ktorých mená zostávajú skryté. Napríklad brat. Aby som nezdržoval, ten v druhom polroku 2019, teda tesne pred vypuknutím pandémie, dostal od firmy Gilead za prednášky a prieskum trhu skoro 3300 eur a na rozličné cestovné náklady ďalších 4400 eur. Neviete kto-čo je Gilead?

To je firma, ktorá predáva neúčinný remdesivir. Ten remdesivir, ktorým dodnes na striktné oficiálne odporúčanie ministerstva zdravotníctva „liečia“ ustráchaní alebo „motivovaní“ slovenskí lekári covid. Chcete vedieť, kto ďalší je v slovenskom tanci smrti s covidom? Nech sa páči, stránka Národného centra zdravotníckych informácií.

Anatómia katastrofy 2020 – 21: D ako dezinformácie, I ako ignorantstvo

Juraj Mesík

Ako dlho ešte potrvá na Slovensku „Veľké umieranie“ rozpumpované do žerava nekompetentnou a skorumpovanou vládou, v tejto chvíli nikto nevie.

Masaker občanov Slovenska pokračuje ďalej svojím ustáleným tempom – najrýchlejšie na svete v prepočte na počet obyvateľov SR. Denne tu začiatkom marca zomiera oficiálne okolo 100 ľudí, reálne, odhadujem, dva- až trikrát viac. V Rusku to bolo v roku 2020 až 6,5-krát viac. Dúfajme, že kým vyjde tento text, až tam Matovičovým sputnikom nedoletíme... (Ozaj, neviete, ako sa povie „polezný idiot“ – užitočný idiot – po čínsky?)

Oficiálne na Slovensku do 3. marca na covid zomrelo 7 560 ľudí. 5 300 od 1. januára. Koľko ľudí pandémie skutočne zabila, ukážu až dáta porovnávajúce, koľko nás zomieralo v januári, februári, marci, apríli, máji... roku 2021 a koľko počas tých istých mesiacov v uplynulých rokoch. Keď poľavia pohreby, začneme si všímať rozvrat slovenskej ekonomiky, prudký rast zadlženosti štátu, samospráv aj firiem. Tí, čo sú už dnes finančne zruinovaní rokom lockdownov, už začali žiť v postcovidovej realite, len ju ešte maskujú „kurzarbeity“ na štátny dlh.

Kam to celé smeruje? Ak chcem byť optimistom, odpoveď by asi bola „do uvedomelej skromnosti“. Len som si nie istý, či po nej u nás túžia viac ako 2-3 percentá ľudí.

Ako dlho ešte potrvá na Slovensku „Veľké umieranie“ rozpumpované do žerava nekompetentnou a skorumpovanou vládou, v tejto chvíli nikto nevie. Vírus, ktorý sa nachádza v desiatkach miliónov tiel po celom svete, má nepredstaviteľné množstvo príležitostí mutovať. Drvivá väčšina mutácií bude evolučne bezvýznamná, ale pri kvantách mutujúcich vírusov sa z času na čas vyskytnú aj také, ktoré dávajú svojmu nositeľovi selekčnú výhodu v podobe vyššej infekčnosti alebo odolnosti voči obranným mechanizmom ľudského tela. Selektívny tlak v podobe vakcinácií či rôznych neúčinných terapií môže vznik a šírenie nových mutácií urýchliť.

Druhý – rovnako neodhadnuteľný faktor je, aký nový nezmysel sa zrodí v hlave hlavného plagiátora Slovenska. Vieme, že jeho rovnako mizerne vzdelaní a bezbreho servilní koalíční partneri mu ho zaručene odklepnú. Čo bude nové špajdl'ovanie nosov? Čo bude nový sputnik, keď sa vyčerpá mediálny efekt ruskej vakcíny a ľudia budú ďalej masovo hynúť? Optimista povie, že skúsenosť ukazuje, že keď politici vyčerpajú všetky blbé nápady a „riešenia“, dôjde aj na tie inteligentné. Pesimista kontruje, že takisto často platí: čo sa môže pokaziť, to sa aj pokazí.

Ľudský mozog je stroj na vieru: 1. marca sme mali na Slovensku dvomi dávkami vakcíny zaočkovaných 2,6 percenta obyvateľstva. Toľko k strednodobej viere v očkovanie. Útechou v štýle „keď nám koza, nech susedovi dve“ mohlo byť Česko, kde to bolo len 2,3 percenta. Mimochodom, z krajiny vedenej slovenským eštebákom sa stal v prepočte na počet obyvateľov ten najväčší covidový cintorín sveta, kým Slovensko je v smutnej lige mŕtvych na milión obyvateľov 3. marca ešte „len“ trinásť.

Ale späť k vakcínam, do ktorých politici aj časť verejnosti investovali všetky nádeje. V už znovu bratskom sputnikovom Rusku bolo 1. marca dvomi dávkami zaočkovaných 0,8 percenta ľudí. Buď Kremľ mužíkov v duchu najlepších tradícií impéria znovu raz obetoval na úkor ziskov a kupovania si užitočných idiotov v Európe – alebo mužíci napriek všetkému šovinizmu

kdesi v hĺbke svojich širokých duší presne vedia, že všetko kvalitné, čo ich v živote obklopuje, prišlo z nenávideného Západu. Prečo by to malo byť s vakcínami inak?

Ako vďačný zdroj závidí môže ako vždy spoľahlivo poslúžiť Izrael s 39,7 percenta plne zaočkovaných ľudí...

Zhrnuté, po dvoch mesiacoch nepretržitého mediálneho humbugu okolo vakcinácií nám na začiatku marca zostáva na Slovensku bez ochrany dvomi dávkami viac ako 97 percent obyvateľov. Iste, pár ľudí zostalo imúnnymi po prekonaní ochorenia: koľko a na ako dlho môžeme len hádať. K málu istôt, čo momentálne máme, patrí tá, že ani 1. apríla, ani 1. mája, ani 1. júna to nebude zďaleka dosť ľudí na dosiahnutie vytúženej imunity stáda.

Záver je úplne jednoznačný: na jar 2021 vakcíny masové umieranie Slovákov, Čechov ani iných Európanov nezastavia.

Bez ďalšej devastujúcej rany ekonomike v podobe represívneho, policajne a vojensky vynúteného lockdownu môže Veľké zomieranie spomaliť a zastaviť len a jedine efektívna liečba a profylaxia na báze svetovej – nie karpatskej vedy. Kľúčové pojmy sú ivermektín, vitamín D a terapeutické a profylaktické protokoly vyvinuté špičkovými vedcami FLCCC – konkrétne I-MASK a MATH +.

Medzi tým málom istôt, ktoré nám v Európe ešte zostali, je, že pokles hladiny vitamínu D v sére Európanov, ktorí ho profylakticky neberú vysoké dávky, bude pokračovať až do apríla až mája. Až vtedy sa poludňajšie slnko dostane dosť vysoko nad horizont a naša koža začne do krvi pumpovať dostatočné dávky vitamínu D.

Biologická istota je, že dovtedy bude s poklesom sérového D v populácii narastať počet ťažko chorých a umierajúcich. A tiež to, že sa ešte prehĺbi už vo februári jasný trend, že medzi obeťami je a bude čoraz viac ľudí stredného aj mladšieho veku.

Dalo sa tomu hravo predísť: zopakujme si, že v urbanizovanejšom Fínsku a Nórsku s výrazne vyšším počtom a vekom seniorov majú začiatkom marca desatinu počtu slovenských obetí (konkrétne Nóri 632, Fíni 759 – Slovensko 7 489). Hlavný dôvod je optimisticky (Fedor, už som pri optimizme!) jednoduchý: Fíni aj Nóri majú v zime a na jar výrazne vyššie hladiny vitamínu D ako zvyšok Európanov.

Nie je to dar boží severanom: je to výsledok inteligentnej politiky severských vlád. Logická a zásadná otázka je, prečo matovičovci v lete 2020 neskopirovali fínsky program fortifikácie potravín vitamínom D. Odpoveď je smutne prostá: hlboká nevzdelanosť, ktorá robí nevzdelaných ľudí ľahkou obeťou dezinformácií a korupčníkov.

O korupčnej povahe Matovičovho „zápasu s covidom“ sme úplne konkrétne písali naposledy, tak len stručne: Od 26. októbra 2020 až do začiatku marca prikazovala oficiálna vládna doktrína liečby covidu slovenským ambulantným lekárom postup, ktorý možno zhustiť do jedinej vety: „Neliečiť – neliečiť – neliečiť. Už sa dusí? Tak rýchlo do špitálu a remdezivir, remdezivir, remdezivir!“ Výsledok sú zvalcované nemocnice a masy mŕtvych doma aj v špitáloch.

To, čo lekárom prikázala korupčná vláda, je vo fundamentálnom rozpore s elementárnymi princípmi medicíny: tie totiž hovoria, že liečbu choroby treba začať v čo najskoršom štádiu. Strach z ľudí pri moci prinútil mnohých lekárov, aby postupovali v rozpore so základnými princípmi medicíny a konali – teda neliečili svojich pacientov – tak, ako im to vláda prikázala. Až začiatkom marca zmizol z oficiálnej stránky MZ SR dokument *Terapeutický manažment pacientov s COVID-19*, ktorý im to prikazoval. Zmizla s ním aj zodpovednosť za tisíce mŕtvych a zmrzačených ľudí? To ukáže až čas.

Aj ľudia bez vyššieho vzdelania vedia, že existujú remeselníci majstri. Tých je ako šafranu. Potom sú remeselníci dobrí – tých je menej – a nasleduje masa priemerných... a aj veľa podpriemerných.

Rovnaká distribúcia funguje všade – aj medzi lekármi a vedcami. Je pár vynikajúcich, o niečo viac je veľmi dobrých, nasleduje množstvo priemerných – no a sú aj podpriemerní.

Kto je kto medzi lekármi je možno trochu ťažšie posúdiť, ale vo vede našťastie existujú scientometrické dáta, ktoré to umožňujú. Počty prác uverejnených v špičkových odborných časopisoch,

počty citácií atď. Tak ako má futbal – tomu predsa rozumie každý – svoj Bayern Mníchov, Real Madrid, Manchester či Juventus a rovnako ako má aj svoje okresné ligy, tak má svoju svetovú ligu aj veda. Sú vedci a lekári, ktorí publikujú v Nature, Science, BMJ alebo v The Lancet a citujú ich tisíce vedcov a lekárov z celého sveta. No a sú aj vedci, ktorí publikujú v časopisoch, ktoré čítajú len oni, a citujú sa v nich navzájom medzi kamarátmi a kolegami v takzvaných citačných krúžkoch. A potom z nich rituálne urobia docentov a profesorov.

K tým prvým patrí napríklad profesor Paul Marik, druhý najcitovanejší autor v celých dejinách odboru intenzívnej medicíny. On a jeho tím FLCCC vytvorili v prvom roku pandémie protokoly efektívnej intenzívnej aj ambulantnej liečby covidu známe ako MATH + a I-MASK. Jedným z ich kľúčových liečiv je ivermektín, iným vitamín D, ďalším metylprednizolon a ďalšie.

K tým druhým – ja ich nazývam karpatskými vedcami – patria slovenskí profesori, ktorí vymysleli provinčné postupy liečby-neliečby covidu, ktoré sa stali protokolmi Matovičovej vlády. Ich obeť ležia na početných cintorínoch Slovenska. Ich bratia a sestry z okresných líg medicíny zaplnili cintoríny Čiech aj zvyšku Európy.

Karpatskí vedci sa namiesto zdrojov informácií stali zdrojmi smrtiacich dezinformácií pre lekárov, verejnosť, masmédiá aj vládnucu vrstvu. Ako je však možné, že im to veľká časť spoločnosti „zožrala“, aj keď už v októbri, najneskôr v novembri 2020 bolo krištáľovo jasné, že ich doktríny sú cestou do národného masakru – a v svetovej odbornej literatúre bolo uverejnených množstvo prác, ktoré ukazovali, že cesta vedie cez včasnú liečbu a konkrétne účinné látky?

Moji kolegovia v Svetovej banke hovorievali: If you think education is expensive, try ignorance; ak si myslíte, že je vzdelávanie drahé, skúste nevzdelanosť.

Slovensko si nevzdelanosť vyskúšalo vo veľkom štýle – veď ktorá iná krajina, azda mimo krajín Afriky, sa môže pochváliť hneď dvomi plagiátormi z troch najvyšších predstaviteľov štátu? Ale tých plagiátorov – po lopate podvodníkov bez vyššieho vzdelania – zvolil slobodne a v demokratických voľbách rovnako nevzdelaný alebo k vzdelaniu ľahostajný ľud.

Ako však môžeme očakávať, že nevzdelané elity dokážu rozlišovať medzi skutočnou vedou a vedecky sa tváriacou karpatskokorupčnou produkciou ovenčenou titulmi? Systematický rozklad vzdelanosti nielenže vyhnal zo Slovenska veľkú časť mladých ľudí s vyšším intelektom a záujmom o poznanie. Rozklad vzdelanosti, masová výroba otitulovaných a všeobecná neúcta k skutočnému vzdelaniu urobil z tých, čo na Slovensku zostali a neodišli, masu ľudí ľahko manipulovateľných dezinformáciami produkovanými Karpataňmi honosných titulov a rozličných motivácií. Vráťane predstaviteľov politických i mediálnych elít, ktorých mizerne vzdelaná spoločnosť vygenerovala.

Môžeme sa, samozrejme, tešiť, že od roku 2000 Slovensko podľa zistení Nadácie Zastavme korupciu „vyprodukovalo“ 38 profesorov ošetrovateľstva (v ČR 3), 34 profesorov verejného zdravotníctva (v ČR 13) a impozantných 57 profesorov sociálnej práce (v ČR 3). Také úspešné fabriky na profesorov nemá na svete asi nikto – súdruh, ktorý ešte nemá profesúru, nech sa hlási na vrátnici u sv. Alžbety. Alternatíva k radosti z titulov je dúšok naivného optimizmu, že Matovičov národný masaker prebudí aspoň časť preživších a povedie k revolúcii vo vzdelávaní – a tiež k obnove akej-takej úcty spoločnosti k skutočnej vzdelanosti, nie k posvätnéj úcte k bezcenným (ale veľmi výnosným) karpatským titulom.

A krátkodobý kúsok optimizmu? Včera dorazila z Turecka do slovenských lekární zásielka ivermektínu. Prišla na povolenie vydupané z korupčnej vlády tlakom slovenskej občianskej spoločnosti (alebo ako som kdesi čítal „štekajúcich čiváv“). Pre pár tisíc ľudí, ktorí sa k nemu dostanú skôr, než bude beznádejne rozobratý, je to šanca vyliečiť sa z covidu, pre pár stoviek šanca prežiť.

Ak im ho, samozrejme, salvami dezinformácií vydesená časť slabšie vzdelaných lekárov predpíše a podá...

Ach, tá participácia

Pavol Frič

Pre pandémiu prichádzame o príležitosti participovať na politike tak, že spoločne pozdvihneme hlas na verejných priestranstvách.

Vždy s ňou boli len problémy. Už ako študenti sme mali problém porozumieť tomu, prečo treba používať toto cudzie slovo, keď máme svoje vlastné: účasť. Potom sme pochopili, že participácia šetrí naše lesy, lebo jedným slovom vlastne vyjadruje až tri slovenské slová: účasť na rozhodovaní. Ale aj s tým bol problém, pretože za socializmu participácia nevyjadrovala to, čomu sa v tých časoch hovorilo „spoločenská angažovanosť“. Participovať znamenalo akosi nemiestne sa pliesť komunistickej strane do rozhodovania, ale spoločenská angažovanosť sa odohrávala pod taktovkou komunistickej strany či v súlade s jej ideológiou. Inak povedané spoločensky angažovaný človek bol v podstate agitátorom komunistickej strany, zatiaľ čo dožadovať sa účasti na rozhodovaní zaváňalo rebéliou. Za socializmu sa preto slovo participácia z pochopiteľných dôvodov príliš neujalo.

Vedeli to už v Aténach

Naplnno sme mohli začať participovať až po páde totality. V tom momente sme však narazili na problém, že participácie je málo. Rozhodne menej v porovnaní so západným demokratickým svetom. Naša participácia, meraná podielom dobrovoľníkov, členov mimovládnych organizácií, účastníkov demonštrácií a iných aktivistov v populácii, zaostávala a stále zaostáva za Západom niekedy až o desiatky percent. Nižšiu mieru participácie dokonca spoločenský vedci považujú za znak slabosti občianskej spoločnosti v postkomunistických krajinách.

Akoby toho nebolo dosť, vynoril sa aj ďalší problém s participáciou. Tak ako za socializmu, aj v dnešnej demokratickej spoločnosti sa ukazuje, že nie je participácia ako participácia. Ale začnime pekne po poriadku. Prečo by nás problémy s participáciou vlastne mali trápiť? Nuž, preto, lebo participácia je dôležitou súčasťou demokracie. Demokracia bez participácie nemôže fungovať. Vedeli to už v starovekých Aténach, kde tých, ktorí sa starali len o svoje súkromné záujmy a neparticipovali na rozhodovaní o veciach verejných, nazývali „idiotés“. Áno, považovali ich za idiotov.

Demokratický deficit

Mohlo by sa teda zdať, že participácie nikdy nie je dosť. Čím je jej viac, tým lepšie. Ale aj s tým je problém. Nie je to tak dávno, čo nás zarytí prívrženci reprezentatívnej demokracie varovali pred prílišnou participáciou. Vraj priveľa participácie narušuje stabilitu demokracie. Skrátka, že všetkého veľa škodí. Dobrá reprezentatívna demokracia je tá, kde ľudia chodia voliť a potom beh vecí nechajú na politikov. Keď sa neosvedčia, počkajú na ďalšie voľby a potom ich vymenia. Takúto usporiadanú konvenčnú participáciu si politici nesmierne obľúbili. Páčilo sa im, že majú pokoj na prácu a nikto sa im nedíva pod ruky. No a keď sa nikto nedíva, pokušenie je veľké, lebo príležitostí, ako si prílepiť zo štátneho rozpočtu, je neúrekom.

Korupcia, klientelizmus a mafiánstvo mali tendenciu ohrozovať demokraciu už v antických

časoch. Ako obrana proti týmto neblahým javom má v modernej demokracii slúžiť práve zvýšená participácia občanov aj počas medzivolebného obdobia. Zrodila sa predstava participatívnej demokracie, kde občania priebežne kontrolujú výkon moci a neustále tlačia na politikov, aby im skladali účty z toho, ako vládnu. Kontrolovať politikov a podieľať sa na rozhodovaní v modernej spoločnosti však nie je len tak. Vyžaduje to od občanov obetovať voľný čas a mať na to aj dostatočnú kvalifikáciu. Hovorí sa tomu „občianske kompetencie“.

Podieľať sa na rozhodovaní si často pýta expertné znalosti, ktorými nedisponuje každý. Náročnosť participácie mnohých občanov odrádza. Iní, naopak, idú do toho, sú aktívni a svoje občianske kompetencie získavajú a trénujú v mimovládnych organizáciách, ktoré sa špecializujú na konkrétne problémy a kauzy. Stali sa z nich profesionálni občania – „strážni psi demokracie“, ktorí svojimi znalosťami smelo môžu konkurovať politikom aj úradníkom. Problém je, že profesionálnych občanov je málo a nie sú takí úspešní v boji proti korupcii a mafiánstvu mocných, ako by chceli byť (politici sú často azbestoví a neodstúpia, ani keď je ich korupcia a mafiánstvo verejnosti zrejmé). Nízka miera participácie širokej verejnosti na politike spôsobuje demokratický deficit, ktorý ohrozuje legitimitu demokratickej vlády.

Vodcovská demokracia

A je tu aj ďalší problém, v demokracii si majú byť hlasy všetkých občanov rovné. Ale náročnosť participácie nedovoľuje všetkým rovnako pozdvihnúť svoj hlas v medzivolebnom období a ovplyvňovať rozhodovanie o otázkach, ktoré sa ich týkajú. Participačnú nerovnosť a sklamanie zo slabých výsledkov profesionálnych občanov preto poľahky využili populistí. Vstupom do politiky razantne zvýšili participáciu obyčajných ľudí. Šíria vieru v priamu demokraciu a podobne ako komunisti – hoci skryte – nastolili otázku: „Demokracia pre koho?“ No predsa pre obyčajných ľudí. Reprezentatívna a participačná demokracia podľa nich zlyhali, lebo boli príliš elitistické.

Lenže aj s populistickou resuscitáciou participácie je problém. Mnohí o nej hovoria ako o „ne-civilizovanej participácii“, ktorá sa nesie na vlnách resentimentu voči menšinám či nenávisti k elitám a neštíti sa ani násilia. Je pre ňu typický občiansky barbarizmus, ktorý zodpovednosť za veci verejné nahradil princípom vodcovstva, resp. slepej oddanosti vodcovi. Populizmus však zmobilizoval aj participáciu svojich odporcov. Vodcovská demokracia u nás zatiaľ nezvíťazila tak ako v Maďarsku, no nezdravá polarizácia spoločnosti v podobe zvýšenej participácie členov oboch znepríatelených táborov už je realitou.

Majetková nerovnosť

A napokon je tu ešte jeden problém spojený s participačnou nerovnosťou. Zdá sa, že v súčasnej demokracii môže participovať každý a pre jeho participáciu neexistujú žiadne systémové obmedzenia. Bohužiaľ, opak je pravdou. A bohužiaľ po druhýkrát, len málokto si to uvedomuje. O čo ide? Paradoxne, je to problém, ktorý poznali už antické demokracie. Je to participačná nerovnosť na základe majetku. Majetok hral rolu už v aténskej aj rímskej demokracii. Napríklad kandidátov do vysokých funkcií mohli voliť len tí majetnejší.

Dnes je problém nerovnosti participácie na základe majetku skrytý za systém financovania politických strán štátom. Ide o problém nerovnosti vo finančnej participácii na demokracii. Najväčším legálnym zdrojom financovania politických strán sú peniaze z daní občanov, ale občania nemajú právo medzi voľbami rozhodovať o tom, na účet ktorej strany peniaze z ich daní potečú. Rozhodlo sa vo voľbách, a ak zmenia svoj názor na stranu, ktorú volili, už sa nedá nič robiť, podľa zákona ju musia financovať ďalej celé štyri roky. Nútená daňová participácia oberá občanov o možnosť finančne ovplyvňovať demokraciu aj medzi voľbami.

Samozrejme, finančne môžu participovať aj tak, že budú dávať politickým stranám dary. Ale kto na to má? A práve tu je ten pes zakopaný. Podľa výskumov verejnej mienky len zlomok

občanov finančne podporuje nejakú politickú stranu či hnutie. Naopak, dary od veľkých sponzorov, podnikateľov, firiem, korporácií, ale aj mafiánov a korupčníkov tvoria významnú časť príjmov politických strán. Títo veľkí hráči môžu meniť svoje rozhodnutie, ktorú stranu budú podporovať, kedy sa im zachce, a ich dary nie sú anonymné. Oproti menej majetným voličom sú teda vo výhode. Oni majú na základe svojho majetku možnosť prekonať obmedzenia daňovej participácie a iní nie. Ich finančná participácia na demokracii má potom oveľa väčšiu váhu než participácia absolútnej väčšiny občanov, ktorým štát peniaze na politiku jednoducho zoberie a anonymne ich štyri roky rozdáva politickým stranám. Štát nespravodlivou legislatívou znemožňuje v politike vyvažovať malé množstvo veľkých príspevkov veľkým množstvom malých príspevkov.

Malá menšina zákonom vytvorených superbčanov môže na politike finančne participovať účinnejšie než väčšina občanov. To je popretím samotnej myšlienky demokracie. V starovekých Aténach či v Ríme sa plebs proti obmedzovaniu participácie na základe majetku búril a dožadoval sa zrušenia majetkovej klauzuly. Dnes sme svedkami toho, že sa nikto proti nerovnej finančnej participácii nebúri. A až na výnimky ju všetci považujú za normálnu. Ako sa hovorí: „O peniaze ide až v prvom rade!“ Platí to aj v demokracii. Ťažko tomu teda uveriť, ale je to tak, uspokojujeme sa s participáciou na voľbách, demonštráciách, s písaním petícií a podobne. A to podstatné nám pritom uniká. Naša participácia kríva na jednu nohu, a preto sa aj tí najaktívnejší aktivisti správajú prinajmenšom ako poloviční idiotés.

Len sedíme doma

V dôsledku pandémie covidu-19 už rok prichádzame o príležitosti participovať na politickom dianí tak, že spoločne pozdvihneme svoj hlas na verejných priestranstvách. Pandémia mnohých politikov demaskovala ako obyčajných hochštaplerov. Ak by sme mali možnosť slobodne finančne participovať na politike z pohodlia svojich domovov, už dávno by ich strany skrachovali a títo politici by sa museli odporúčať. Pandémia pomohla poodhaliť biedu dnešnej politiky i participácie. Zvýraznila fakt, že dnešná demokracia sa ako liberálna len tvári, pretože nám upiera slobodu financovať politické strany. Bez tejto slobody si môžeme písať a hovoriť, čo chceme, ale pravdou je, že len bezmocne sedíme doma a neveriaco krútime hlavami nad tým, čo sa deje.

Politika emócií

Pavol Frič

Zozábavňovanie politiky nemôže naplniť emocionálne potreby voličov, keď sa napríklad spoločnosť nachádzala v ekonomickej kríze.

Časy, keď sa emócie v politike považovali za niečo nepatričné a iracionálne, sa už dávno skončili. Rozum a cit sa v politike dopĺňajú. Ako už pred viac než sto rokmi písal zakladateľ teórie elít Vilfredo Pareto, rozum nám pomôže dostať sa z bodu A do bodu B, ale už neurčuje, či je bod B pre nás žiaducou destináciou. Po bode B musíme túžiť, inak sa k nemu sami od seba nevydáme.

A tento imperatív neplatí len pre politický marketing, ktorý pomáha politikom vyhrávať voľby, pretože vie zahrať na city a manipulovať podprahovými túžbami voličov. Politika emócií v demokratickom štáte nie je založená len na schopnosti politických lídrov vyhľadávať a lákavými sľubmi štekliť túžby voličov. Jej zmyslom nie je zneužívať emócie voličov, ale vzbudzovať v nich vášeň pre účasť na správe vecí verejných, viesť občanov, aby túžili po slobode, spravodlivosti, právnom štáte, tolerancii a iných občianskych cnostiach. Politika emócií je opakom rutinnej, technokratickej politiky v štýle „niečo za niečo“, kde prevláda chladná kalkulácia a skôr administratívny, neosobný tón než vízia budúcnosti a charizmatické vodcovstvo.

Šampióni politiky emócií

Politika emócií ťaží z toho, že ľudia sa potrebujú podeliť o svoje emócie aj s politikmi. Túžia uspokojiť svoje emocionálne potreby, vyjadriť ich verejne a získať pre ne uznanie a legitimitu. A práve túto emocionálnu prácu majú v agende politici. Ešte nedávno ju však mnohí politici chápali tak, že ide len o zábavu. Pod heslom Nudný politik = politická mŕtvola! sa z nich stali baviči. Ale zozábavňovanie politiky nemôže naplniť emocionálne potreby voličov, keď sa napríklad spoločnosť nachádzala v ekonomickej kríze. V takom čase vystupujú do popredia vážne politické emócie, ako je hrdosť na svoju krajinu, obavy o budúcnosť, solidarita a pocity občianskeho sebavedomia.

Ukázalo sa, že šampiónmi politiky emócií v časoch krízy sa stali populisti. V ich podaní má politika emócií dve tváre. Na jednej strane vidíme harmonický citový súzvuk medzi nimi a obyčajnými ľuďmi, na druhej strane sa nachádza hľadanie vinníka, konfrontačná mobilizácia vo vzťahu k spoločnému nepriateľovi – skorumpovaným elitám a iným vhodne zvoleným „parazitickým skupinám“ obyvateľstva. Na jednej strane snaha o naplňovanie emocionálnych potrieb, na druhej strane emocionálny alarmizmus, strach, napätie a nenávisť.

Stalo sa však niečo zvláštne. Pred rokom prišla covidová pandemická kríza. Populisti ako obvykle spustili svoj marketingový stroj na emócie a čakali oslňujúce víťazstvo nad pandemickým nepriateľom. Po roku je však výsledok ich boja žalostný. Podľa výskumu National Pandemic Alarm bolo Slovensko na začiatku pandémie v marci 2020 v indexe paniky (vyjadrujúcom mieru strachu z pandémie a jej dôsledkov) na prvom mieste z krajín V4, ale malo najväčšiu dôveru k štátnym inštitúciám. Minulý mesiac Slováci znovu najviac panikárili, ale ich dôvera v schopnosti štátu bojovať s covidom už bola najnižšia zo všetkých. Náš expert na politiku emócií Igor Matovič to zbabral. Ale zbabral to i Trump a zbabral to napríklad aj Babiš v Česku. A vlastne

zabrali to všetci populistí. Dôvera v štáty, ktoré vedú, sa prepadla všade.

Obrovské spektrum emócií

Pre pandémiu sa ťažko hľadá jeden vhodný vinník. Trump to chcel hodiť na Čínu, Matovič na zdravotníkov a vedcov a Babiš v zúfalstve dokonca na ľudí, čo je z hľadiska populistu nezmyselný krok. Zúfalí populistí však robia zúfalé činy. Populista, ktorý bol zvyknutý zahrňovať prejavmi náklonnosti obyčajných ľudí a na druhej strane chrliť oheň a síru na skorumpované, mafiánske elity, je zrazu zmätený. Kedysi bol vinník všetkého zlého jasný, ale teraz? Ani bývalý univerzálny vinník George Soros sa už na túto rolu nehodí.

Príval emócií v období pandémie vyzeral zo začiatku pre populistov nádejne – všetci sme boli na jednej lodi a pod vedením našich hrdinských krízových manažérov sme to „spoločne zvládali“. Marketingovo sme boli najlepší v Európe. Politika emócií fungovala dokonale. Nepriateľ bol covid a nikto ho nemal rád. Ale populistická idylka netrvala dlho. Časom sa stalo niečo, čo sa stať muselo. Spontánna solidarita začala narážať na diferencované záujmy rôznych skupín obyvateľstva. Pocitová realita pandemickej doby je vnútorne príliš diferencovaná a dynamická na to, aby ju populistí mohli natrvalo previesť na jedného spoločného menovateľa.

Spektrum emócií spojených s pandemiou je obrovské. Zahŕňa rozhorčenie výrobcov, predajcov a poskytovateľov služieb nad likvidačnou prísnosťou karanténnych opatrení a nad nedostatočnou štátnou podporou. Patrí tam aj bezmocnosť tých, čo stratili prácu, a zúfalstvo ľudí, čo prišli o biznis, investície a úspory. V občanoch dlhodobo hľodá neistota vyvolaná premenlivými termínmi a opatreniami sprísňovania a rozvoľňovania podmienok každodenného života. Zažívajú nudu, ponorkovú podráždenosť, stres z home officeu, stres z online výučby, stres a úzkosť z neistej ekonomickej situácie rodiny, strach z nákazy, strach o životy seniorov, smútok a súcit s pozostalými, depresiu zo sociálnej izolácie, strach z očkovania, nádej na normálny a bezpečný život, odpor k Sputniku, náklonnosť k Sputniku, pocity dezorientácie a frustrácie z protichodných tvrdení zaručených expertov na pandémiu, rozhorčenie nad stavom zdravotníctva a hnev a znechutenie z tragického systému registrácie na očkovanie. Na druhej strane sú tu aj pocity uznania a dojatia nad obetavosťou zdravotníkov, záchranárov, dobrovoľníkov a hasičov nasledované údivom nad drzosťou odporcov rúšok či respirátorov, neprimeranosťou policajných zásahov, hlúposťou popieračov pandémie a rozčarovaním nad tým, koľko ľudí neverí vlastnému zdravému rozumu, ale rôznym hoaxom a konšpiračným teóriám.

Populistický kráľ je nahý

Pandémia nás rozdelila na tých, čo musia obetovať veľa a už ďalej ani nemôžu, a tých, čo museli obetovať len vlastné pohodlie. Na tých, čo musia trpieť, a tých, čo prežívajú relatívne dobre, a dokonca na tých, čo z nej ťažia. Rozdelila nás na viac či menej rizikové skupiny, na očkovaných a neočkovaných, na tých, čo sa chcú očkovať a čo sa nechcú, na už nakazených a ešte nenakazených, na tých, čo sa covidu boja alebo neboja, čo pandémiu zľahčujú a opatrenia nedodržujú, a tých, čo ich dodržujú a odsudzujú tých, čo sa nechcú prispôbiť. K tomu nám niektorí z exotických dovolení posielajú šťastné úsmievy na tvári, aby nám pripomenuli, že oni s nami nemusia zdieľať spoločný údel, lebo majú na to, aby sa z neho vyplatili. Solidarita sa drobí aj preto, že mnohí premárnili šancu, aby dokázali, že sú skutočnými elitami. Pandémia odhalila, že populistický kráľ je nahý. Na efekt vypočítané akcie politického marketingu ako plošné testovanie či víťanie vakcín na letisku nemajú šancu nahradiť skutočné manažérske schopnosti a stmeliť rozkladajúcu sa spoločnosť. Väčšina z nás zažíva pocity sklamaní z katastrofálneho výkonu protimafiánskej vlády. No žiaduci manažérsky skutok sa nestal, pretože zázrak sa nestal.

Aj keď vírusovú nálož získala zatiaľ len časť obyvateľstva, zvýšenú emocionálnu nálož, aj vďaka neschopným politikom, máme všetci. S epidémiou vírusu sa spoločnosťou valí ešte väčšia vlna epidémie emócií, na ktorú je populistická politika krátka. Politika emócií však nemusí byť

Krízy boli a budú

len o manipulácii a nepatrí len populistom. Otázkou je, kde sú tí správni manažéri politických emócií a vášniví agitátori občianskych cností, ktorí sa v jednu chvíľu nebudú snažiť zaľúbiť všetkým a v druhej chvíli nebudú obviňovať iných za vlastné chyby, ale určia jasný smer, za ktorým si budú pevne stáť a nadchnú preň aj ostatných? Inak krutá pandémia ich už dlhší čas vlúdne pozýva, aby vstúpili do politického ringu.

V covidovej nemocnici – bez potomkov a bez rodičov

Peter Pöthe

Chorých nemôžu navštevovať ich blízki, niektorí novorodenci nevidia svoje matky. To druhé môže mať na duševný vývoj detí vážne následky.

Môj otec žije v Rimavskej Sobote. Odsťahoval sa tam s mamou, ešte než som sa narodil. Narodil sa a vyrastal na Žitnom ostrove. Život zasvätil svojim pacientom, ktorí ho milovali. Teraz leží v nemocnici v kritickom stave, kde sa navyše nakazil najslávnejšou chorobou súčasnosti. Viem, že tieto moje vety znejú ako nekrológ, ale z Prahy, kde žijem, si v tejto chvíli viac dovoliť nemôžem. Táto chvíľa totiž môže trvať dlho. Možno dlhšie ako život môjho otca.

Hranicu medzi Českom a Slovenskom môžem prekročiť iba za podmienky, že som negatívny a že zostanem v karanténe 14 dní bez ohľadu na to, že budem pri ďalšom testovaní negatívny a že som bezpečne zaočkovaný. Na oddelenie, kde je covid, ma k nemu, samozrejme, nepustia. A tak myslím na svojho otca, okolo ktorého krúžia čudní kozmonauti a ktorý možno verí, že som ho opustil. Je bezmocný rovnako ako ja. Rovnako ako vnučka mojej kamarátky, ktorá sa dva týždne po svojom narodení nesmela stretnúť so svojou mamičkou. Mama bola síce “negatívna”, ale pred pôrodom ležala na izbe s “pozitívnou” ženou. Dievčatko pre novorodeneckú žltáčku ležalo v inkubátore, z ktorého ju smel vybrať otestovaný otecko. Dvakrát denne ju v rukaviciach smel držať v náručí a usmievať na ňu cez respirátor.

Čo sa deje v mysli môjho otca, neviem a ani nechcem odhadnúť. Čo sa deje v mysli malého dieťaťa oddeleného po deviatich mesiacoch od mamičky, si predstaviť viem. Nie preto, že by som si pamätal, že som niečo podobné po narodení zažil, ale preto, že existujú tisíce vedeckých štúdií a teórií, ktoré proces myslenia a emocionálneho zažívania maličkých detičiek spoľahlivo opisujú. Z nich plynie, že mozog človeka sa najviac vyvíja v prvých 24 mesiacoch života. Prvé dni, dokonca prvé hodiny, môžu rozhodnúť o tom, či sa mozog mamičky prepojí s mozgom dieťaťa tak, aby mohol rásť a rozvíjať sa tak, ako má. Pokiaľ sa s mozgom mamy alebo s niekým, kto je naň citovo a výhradne naladený, mozog dieťaťa nespojí, vyvíja sa o dosť inak, ako by mal.

Novorodené dieťa je ohrozené na živote preto, že na rozdiel od mláďat iných cicavcov sa rodí predčasne. Deje sa to od tých čias, čo biologický predchodca človeka začal chodiť po dvoch nohách a ženská panva sa zúžila tak, aby cez ňu hlavička hotového dieťaťa už neprešla. Ľudské mláďa tak zďaleka nie je také samostatné ako mláďatá iných cicavcov. Úzkosť po narodení je vyvolaná pocitom bezprostredného ohrozenia na živote. Jej prejavom je plač, ktorý sa mení na zúfalý rev. V mozgu sa pritom aktivujú bunky a spojenia, ktoré sprostredkujú záchrannú akciu zdedenú z evolučného vývinu.

Útek, útok a zamrznutie sú stratégie, ktorými naši predkovia a my sami reagujeme na situáciu ohrozenia života. Nehotové ľudské mláďa pred ohrozením nemôže utiecť, preto sa s ním rozhodne bojovať. Kričí, plače, reve a svoju úzkosť tak prenáša na najbližšiu osobu, ktorá naň reaguje poskytnutím bezpečia a lásky. Dieťaťko sa za pomoci svojej mamičky alebo inej blízkej osoby, ktorá vníma a reaguje na jeho úzkosť, väčšinou upokojí. Pri objatí, pohľade do očí, kŕmení a hladení sa v krehkom mozgu dieťaťa aktivujú (epi)gény, ktoré kódujú tvorbu látok

stimulujúcich jeho rast a rozvoj. Bohužiaľ, platí to aj naopak.

Stav pokračujúceho stresu, ktorý dieťa nemôže regulovať prostredníctvom výhradného stavu s inou osobou, sa podobá jazde v aute, pri ktorej máme súčasne jednu nohu na plyne a druhú na brzde. Pokiaľ existenčná úzkosť dieťaťa nenájde svojho príjemcu, stres sa zvýši a aktívovaný mozog postupne prejde do stavu, ktorý pripomína zamrznutie. Genetický program, ktorý sa v tomto stave spúšťa, vedie nakoniec k vylučovaniu látok spôsobujúcich zánik mozgových buniek a ich spojení.

Neviem, v akom stave bol mozog dievčatka, ktoré dva týždni bezmocne čakalo na svoju mamu v izolácii. Nevieme, čo sa odohrávalo v mysli a mozgu jeho izolovanej mamičky. Viem však, že v dôsledku proticovidových opatrení nemôžu deti v mnohých nemocniciach vidieť svojich rodičov. Viem, že už pred päťdesiatimi rokmi bol vedecky opísaný stav správania malého dieťaťa, ktoré bolo z dôvodu operácie prijaté do nemocnice, kde s ním nesmeli byť rodičia. Po hneve a proteste nasledovala fáza zúfalstva, smútku a nakoniec mentálneho odpojenia od mamy (dettachment). Dieťaťko po niekoľkých dňoch prestalo prejavovať o ňu záujem, aj keď tam bola. Poznám prípady, keď malé dieťa prestalo svoju mamu aj poznávať. Keď som hľadal zdroje tohto výskumu, vyskočilo na mňa množstvo desivých videí o deťoch, ktoré musia byť v nemocnici bez rodičov. Tie videá sú aktuálne a týkajú sa súčasnosti.

Narodiť sa do sveta bez výlučného vzťahu je veľké riziko nielen pre jedinca, ale aj pre celú spoločnosť. Odísť zo sveta s pocitom osamelosti a opustenia je utrpenie, ktoré si nikto nezaslúži. Žijeme v čudnom čase. Rozhodovať o tom, čo pre spoločnosť a jej členov predstavuje väčšie riziko, je veľmi ťažké. A to, čo sa rozhoduje centrálnе, nemôže byť nikdy presné. Výsledky takého rozhodovania sa ukážu až v budúcnosti, Niektoré sú však vidieť už teraz. Dobré aj zlé. Každopádne individuálne.

Čo deti prežívajú v covidovej „škole“

Peter Pöthe

Veľký problém vidím v tom, že časť rodičov na plnení často nezmyselných a neindividuálnych podmienok online výučby nekompromisne trvá.

Keď sa pred rokom začalo dištančné vyučovanie, všeobecne sa to považovalo za celkom dobrý nápad. Učitelia sa novej úlohy síce právom zľakli, ale videli v nej šancu zachovať vzdelávací proces. Podobne na tom boli asi aj rodičia. Ani oni však netušili, ako sa vplyvom online vyučovania zmenia ich životy, rodiny a samozrejme aj deti.

Mnohé z nich sa na dištančnú výučbu tešili, brali ju ako dobrodružstvo a ako príležitosť nechodiť do školy. Niektoré deti, niektorí rodičia a učitelia si zvykli rýchlo, iné pomaly, niektoré vôbec. Tí, ktorí si nezvykli, sa upínali k ukončeniu lockdownu, ktoré sa neustále odkladalo. V lete prišla nová nádej a nádeje normality. Na jeseň sa tá „hrôza“ zase vrátila.

Považovať takzvanú dištančnú výučbu za náhradu vyučovania založeného na osobnom kontakte a vzťahu je z psychologického a, dovoľím si tvrdiť, aj z pedagogického hľadiska nezmysel. Sledovať digitálny obrázok hlavy učiteľa a dlhodobo si pamätať jeho slová si môžeme iba dovtedy, kým sme schopní vybaviť si z pamäti náš vzájomný vzťah. Tento vzťah vzniká po desiatkach a stovkách osobných interakcií, ktoré dokopy dávajú súvislý a neopakovateľný citový zážitok. Je to práve tento zážitok, môžeme povedať aj vzťahová spomienka, v rámci ktorej sa nám vybavujú veci, ktoré nás daný blízky človek naučil či už nepriamo, alebo tým, že sme sa s ním identifikovali.

Dobří pedagógovia vedia, že bez takého vzťahu sa žiadny žiak, osobitne na prvom stupni školy, nebude sústrediť a nebude ani dosť motivovaný, aby sa dobre učil alebo správval. Podobný vzťah sa však iba ťažko, pokiaľ vôbec, dá udržať, toľko vytvoriť, bez opakovaného osobného kontaktu. Sú to kontakty, pri ktorých si dvaja ľudia pozerajú priamo do očí, pri ktorom cítia, čo cíti druhý, pri ktorom si predstavujú, čo mu beží hlavou, vnímajú, či im druhý naslúcha, či sa sústreďí, a rozumie alebo nerozumie výkladu.

Samozrejme, ani v triede učiteľ nemôže takto načúvať všetkým naraz. Deti ho však takto vnímať v triede dokážu. Môžu v jeho prítomnosti nerušene premýšľať o tom, o čom sa hovorí, môžu udržať pozornosť, môžu učiteľa vnímať v celku, v pohybe, môžu byť myslou i citom naladení na jeho slová, správanie, ale i na to, aký majú spolu vzťah.

Vzťah medzi učiteľmi a niektorými deťmi sa však výhradným online stretávaním časom nevyhnutne vyprázdni. Absurdným symptómom tohto obojstranne frustrujúceho stavu je odovzdanie domácich úloh s časovým odstupom a cez počítač. Je celkom jasné, že malé deti sa neučia a nerobia úlohy kvôli známkam, ale v prvom rade kvôli úsmevu a pochvale od pani učiteľky. Tú žiadne anonymné známky v aplikácii nenahradia, a nemôže ju nahradiť ani vyčerpaný, odborne nepripravený, frustrovaný rodič.

Veľký problém súčasnosti vidím v tom, že časť rodičov na plnení často nezmyselných a neindividuálnych podmienok online výučby nekompromisne trvá. Títo rodičia, podobne ako nekompromisná časť pedagógov, ktorí hodnotia deti, akoby chodili do školy, si neuvedomujú niekoľko skutočností. Pokúsím sa ich zhrnúť nasledovne:

1. Dištančné vyučovanie je veľký experiment, ktorý až s časovým odstupom ukáže, nakoľko ho

deti môžu efektívne a bez psychických problémov absolvovať.

2. Množstvo látky, ktoré sa deti počas niekoľkomesačnej onlinovej, teda neosobnej výučby naučia, teda koľko im toho zostane v hlave, je jedna veľká neznáma. Dlhodobé pamäťové stopy sa vytvárajú primárne v kontakte s konkrétnym človekom, najlepšie v rámci bezpečného citového, čiže nestresujúceho vzťahu.

3. Deti sú citovo a sociálne už niekoľko mesiacov bez prerušenia deprivované nie iba absenciou kontaktov (vzťahov) so svojimi spolužiakmi a s učiteľmi, ale aj so svojimi vrstovníkmi a s kamarátmi. Už viac než rok nemôžu rozvíjať tvorivé a športové aktivity, pri ktorých dosahovali úspechy a ktoré boli často základom ich sebavedomia a pocitu vlastnej hodnoty.

4. Bez pocitu vlastnej hodnoty, ktorú si najmä staršie deti odvodzujú od sociálnych vzťahov a úspechov v mimoškolských aktivitách, nemajú deti motiváciu prekonávať prekážky dištančného vyučovania a dosahovať lepšie výsledky v „škole“.

Ako to povedal jeden môj depresívny 14-ročný klient:

„Moja mama nechápe, že aj keď budem mať jednotku, nebudem šťastnejší.“

Navrátiť stratený pocit vlastnej hodnoty a motivovať deti k pokračovaniu obojstranne frustrujúcej a ľudsky prázdnej skúsenosti s počítačovou výučbou nie je podľa mňa možné, ak tento spôsob výučby a jej výsledky nedáme spoločne s učiteľmi do jednej veľkej zátvorky.

To, čo v našich deťoch ostane po roku lockdownu, nikto nevie. Ale to, čo prežívajú dnes, je v našich rukách.

Čo bude po covide: traumy z neho si najviac ponesie generácia dnešných školákov

Silvia Nürnberger

Na to, aby sme boli „v pohode“, všetci potrebujeme niečo, na čo sa môžeme tešiť. A to nám teraz chýba. Deťom ešte viac než dospelým.

Žijeme veľmi zvláštnu dobu. Keby nám niekto pred dvoma rokmi povedal, že celý svet si vezme dovolenku, deti nebudú chodiť do školy, my budeme pracovať z domu alebo nebudeme môcť pracovať vôbec, nebudeme si môcť v meste nakúpiť a posediť si v kaviarni s kamarátmi, zrušia všetky koncerty, divadlá a plesy alebo že bude obmedzené cestovanie a zavedú sa kontroly na hraniciach, určite by sme tomu neverili. A predsa je všetko pravda.

Prišli sme o časť luxusu a zároveň si užívame luxus, ktorý by bol ešte prednedávnom nepredstaviteľný. Máme internet, ktorý nám umožňuje čiastočne nahradiť sociálne a pracovné kontakty. Máme strechu nad hlavou, jedlo, elektrinu a otvorené lekárne. Často vo svojej psychoanalyticko-terapeutickej praxi počúvam, že sa pacienti sami pred sebou zahanbia, keď sa sťažujú na súčasnú dobu. Volajú to „frflanie na vysokej úrovni“. A predsa prevláda medzi ľuďmi pocit nespokojnosti. Akési čakanie na Godota.

Žijeme v dobe ambivalentnej. Na jednej strane prijímame obmedzenia a hygienické opatrenia ako nutnú ochranu pred hrozbou nákazy a zároveň pochybujeme a hneváme sa... na všetko. Zaujímavé je aj pozorovať, ako sa táto zvláštna doba premieňa v psychologickom vnímaní jednotlivca a skupín.

Na začiatku prevažoval veľký strach a pocit spolupatričnosti. Šli sme rúška pre seba aj pre druhých, tleskali sme zdravotníkom a záchranárom, spievali sme na balkónoch, smiali sme sa skvelým vtipom na internete a obdivovali ľudovú slovesnosť. Dôverovali sme rôznym prognózam, ktoré zneli povzbudzujúco a rozpúšťali úzkosť. Tešili sme sa na leto, ktoré sme si aj celkom užili. Keď prišlo na jeseň prebudenie do nepriaznivej reality, nechceli sme tomu najprv uveriť. Avšak koniec minulého roka a začiatok nového potvrdili tie najpesimistickejšie prognózy. Potlesk utíchol a vystriedali ho „výkriky“.

Bezmoc je často veľmi ťažko uchopiteľná, preto sa pretvára do pocitov, ktoré poznáme a ktoré majú svoje meno. Najčastejšie vzniká z bezmoci zlosť. Všetci sa hneváme, že to trvá tak dlho a že nevidíme koniec. Prestávame mať predstavu o čase, ktorý ešte trávime v lockdowne. Bezmoc pretavenú do zlosti následne vystrieda úzkosť. Tento pocit patrí k najneprijemnejším vôbec. Kto ho niekedy zažil, vie, o čom hovorím.

Ide o stav perzistujúceho strachu s pocitom zovretia, ktorý môže prerásť do paniky. Bojíme sa, že sa sami nakazíme, že nakazíme iných, máme strach o našich blízkych a o duševné zdravie a strašia nás neisté vyhliadky. Práve neistota vedie takmer isto k úzkosti. Chýba nám objatie priateľov a odvykli sme si podávať pri pozdrave ruku.

Čo z toho zostane v našich zvykoch natrvalo? Môžeme vôbec počítať s tým, že sa niekedy vrátíme do života spred pandémie?

O tom, čo prinesie doba postcovidová, zatiaľ môžeme len špekulovať. Ale na základe našich skúseností môžeme predpokladať, čo nás asi čaká. Je isté, že doba covidová významne poznačí

duševné zdravie mnohých ľudí a zrejme celej spoločnosti. Dôsledky na duševnom zdraví, dovoľím si tvrdiť, ponesie najviac generácia dnešných školákov. Deti totiž vnímajú všetko tak trochu inak. Ich telá nie sú zmenšeninou dospelého. Napríklad vnímanie času je u detí odlišné.

Tri týždne pre dospelý mozog sú tri týždne. Vieme si to predstaviť. Pre deti je to nekonečný čas, ktorý je v nedohľadne a je plný neistoty. A my im nevieme dnes povedať, koľkokrát sa ešte vyspia, kým pôjdu do školy, kedy si budú môcť zašportovať vo svojom klube alebo či sa opäť bude dať ísť na dovolenku, na kolotoče, do kina, na koncert.

Nedostatok sociálnych interakcií má za následok rozvoj celej škály psychických porúch. Deti sa stávajú vyhybavými, obmedzuje sa schopnosť verbalizácie, stiahnu sa do jednoduchšieho sveta virtuálnej reality, ktorá nahradí reálne sociálne kontakty.

Už dnes poznáme v psychoanalýze pojem „normopatia“. Ide o stav, keď človek navonok funguje úplne v poriadku. Je výkonný v práci, má rodinu, prípadne deti, dokonca aj zaujímavé koníčky, ale vnútri sa cíti prázdny, neuspokojený. Uvedomuje si, že sa vlastne nemá na čo sťažovať a mal by byť šťastný, ale nie je. Nedostatočná sociálna stimulácia u detí môže spôsobiť v budúcnosti veľké problémy pri nadviazovaní partnerských vzťahov, môže spôsobiť určitú formu „normopatie“, ktorú dnes ešte nepoznáme.

Budúcnosť nás zaujíma a motivuje. Na to, aby sme boli „v pohode“, všetci potrebujeme niečo, na čo sa môžeme tešiť. Hocičo, čo nám spraví radosť, keď si to predstavíme: stretnutie s kamarátmi, športové podujatie, divadelné predstavenie, dovolenka či výlet. A to nám teraz chýba. Nevieme nič plánovať. Deťom to chýba ešte viac než dospelým.

Určite si pamätáte, ako ste sa v detstve stále na niečo tešili: na prázdniny, na darčeky, na narodeninovú oslavu, na návštevu v zoo, na futbalový zápas alebo tanečné vystúpenie. Nič z toho nevieme deťom sľúbiť. Tá nezmenená denná rutina vedie k apatii a môže viesť až k depresii. Je nesmierne dôležité, aby sme to nedovolili. Musíme zapojiť fantáziu a začať plánovať tak, aby sme to mohli aj naplniť. Možno je aj dobre, keď sa naučíme viac vnímať čas tu a teraz. Niekedy sa príliš nechávame unášať snívaním o budúcnosti, ktoré je často spojené s obavami a strachmi. Vždy hovorím, že nemá veľký význam vymýšľať všelijaké varianty možných budúcich problémov a dnes pre ne trpieť úzkosťami. Keď problémy nastanú, vždy bude dosť času na strach.

Dostávam často otázku, či sa táto doba prejaví ako duševná trauma a bude sa prenášať ďalej z generácie na generáciu. Duševnú traumou spôsobuje udalosť alebo situácia, ktorá ohrozuje ľudskú integritu. Nielen ohrozenie na živote alebo znásilnenie, ale aj ponížovanie, psychické týranie, obviňovanie, verbálna hrubosť a stav dlhotrvajúcej neistoty spôsobujú duševnú traumy. Hlavne posledná zmienená príčina môže prispieť k tomu, že veľká časť populácie bude v budúcnosti trpieť posttraumatickými zmenami spôsobenými trvalou alebo dlhotrvajúcou chýbajúcou perspektívou.

Stačí si to predstaviť každý sám za seba. Pocity neistoty sa prekrývajú s narušeným pocitom bezpečia. Keď neviem, čo bude, nemôžem sa ani cítiť dosť bezpečne. Tomu sa prispôsobí moje prežívanie a konanie. Časom sa zautomatizuje. Tým, že prebieha nevedomo, nevyhnutne dôjde k jeho prenosu na ďalšiu generáciu. Generácia, ktorá nezažila dlhodobú neistotu, sa bude na základe skúsenosti získanej od rodičov správať a prežívať tak, akoby sama onú neistotu zažila. Pokiaľ si však budeme tejto hrozby vedomí, môžeme jej dôsledky zastaviť alebo aspoň obmedziť. Bolo by fajn čerpať z overených skúseností a tým predísť neskoršiemu trápeniu.

Čo sme si ako spoločnosť navarili, to si musíme teraz aj zjesť. Tak si to aspoň urobme požívateľným a azda nám to raz bude aj chutiť...

Megatrendy doby postpandemickej

Fedor Gál

Zdá sa, že doba postcovidová bude poznačená niekoľkými megatrendami aj na našom, stále ešte „záhumienkovom“, teritóriu. Napríklad nutnosťou konečne prijať globalizáciu a spolužitie mnohých kultúr – ako fakt všedného života. Pravdu povediac, tam, kde žijem (pražský Žižkov) je to už dnešná realita. Po mnohých svetových metropolách síce oneskorená, ale realita.

Súbežne bude pribúdať masa ľudí odkázaných na život v osamelosti a malých komunitách. Aj toto je však súčasťou moderny v našom civilizačnom okruhu už pomerne dlho. Snáď budeme svedkami poklesu „jalovej“ spotreby. Snáď! Čoraz viac ľudí, predovšetkým tých lepšie situovaných, chápe, že to je slepá ulička. Rozprávajte to však tým, ktorí žijú na hranici – objektívnej alebo subjektívne pociťovanej - biedy a odkázanosti. Konzum je ich nenaplnený sen. Sociológovia hovoria v tejto súvislosti o prekariáte – ľuďoch v prekérnej situácii. Budú zdrojom antisystémových nepokojov a podhubím, najmä majetkovej, kriminality? Budú!

Strádanie bude ďalej u veľkej časti ľudí vyvolávať pocit absencie zmyslu života. Mnohí nájdu riešenie vo vzývaní nádeje v pestrej škále spiritualít. Ani toto nie je žiadna novinka, doba postcovidová však bude patrične „prihnojená“ pre tento trend. Inštitucionalizované náboženstvá a politické ideológie ho budú využívať aj zneužívať. Vždy to tak robili. Potreba súdržnosti bude naďalej prichádzať „prefabrikovaná“ a „zhora“ v podobe apelov. Sloboda jednotlivca dostane zabráť pod takouto kuratelou a všadeprítomným okom „veľkého brata“ (informačných a komunikačných technológií – ICT). Treba dúfať, že liberálna demokracia, ako jedna z vymožeností euroatlantického civilizačného okruhu, prežije.

Tieto trendy – s výnimkou ICT – sú pozorovateľné dlhodobo, niektoré od počiatku písaných dejín ľudstva. V krízových situáciách veľkého dosahu sa však ostrejšie zviditeľňujú, prenikajú pod kožu. Napokon, v čase kulminujúcej pandémie covidu sme boli rovnako pozorovateľmi aj účastníkmi kolektívneho šírenia úzkosti a hystérie.

Americká poetka a nobelistka Louise Glücková v básni Ustupující vítr (zbierka Divoký košatec. Opus 2007) píše:

Když jsem vás tvořil, miloval jsem vás.
Teď je mi vás líto.

Dal jsem vám vše, co potřebujete:
postel země, přikrývku modrého vzduchu –

Čím víc se od vás vzdaluji,
tím jasněji vás vidím.

Vaše duše už by teď měly být nesmírné,
ne jaké jsou,
malé povídací věci –

Je možné, že nádej tkvie v umení a kultúre v širokom zmysle toho slova. Nemyslím umenie ako zábavu, alebo umenie ako exkluzívne prejavy kreativity hŕstky mimoriadne talentovaných ľudí. Myslím kultúru (a v nej umenie) žiť s pocitom, že každá chvíľka je aktom tvorivosti, ktorý kultivuje, zlepšuje svet. Plus vedomie, že „ja som spoluautorom“. Umenie zušľachťovať seba, vzťahy, prírodu. A myslím aj na umenie politiky, biznisu, bežnej produkcie a spotreby, všednodenného správania.

Stručne a jasne: megatrendom doby postcovidovej bude (mal by byť) kult kultúry a kultúrnosti v širokom význame tohto slova – s presahom od elít k ľuďom pestrých identít a príslušností. Spôsob, akým sme sa vykašľali (v čase pandémie covidu) práve na túto dimenziu našich životov, nech je mementom.

Dva problémy sú pritom kľúčové: čo s nerovnosťami a nespravodlivosťou? Čo s negatívnymi emóciami a so zlom v nás? Teoretická odpoveď: no čo už – prijať ich a rozdávať si to s nimi, patria k životu. A nielen k životu „tu a teraz“, ale sú jeho súčasťou od počiatku dejín.

Optimista by možno povedal, že doba postpandemická vyčistí arénu a otvorí priestor pre nový začiatok. Teda: 1) ak sa nevrátíme opäť tam, kde sme boli pred pandémiou, čiže k fetišu konzumu a ekonomickému rastu pre ekonomický rast, 2) ak do úderu novej globálnej krízy bude dosť ľudí, primerane spôsobilých riešiť komplikované a komplexné problémy presahujúce horizont prítomnej chvíle. Myslím predovšetkým ľudí s možnosťou, schopnosťou a vôľou byť pri tom, participovať na riešení spoločenských problémov – tam, kde žijem, a kam dosiahnem.

Riziko spočíva v tom, že šanca stojí a padá na viere v mobilizačný efekt aktívneho sociálneho učenia podporovaného pamäťou.

Opakujem však: nádej sa volá umenie a kultúra vôbec. Umenie a kultúra ako životný štýl. Šťastní sú a budú tí, ktorým sa to podarí zvnútra, cestou životom. A ešte šťastnejší tí, ktorí žijú aj v slobodných pomeroch a nenasávajú hodnoty, normy, potreby a životné ciele ako príkazy a indoktrináciu. V takom prípade je jedno, ako si svoju spiritualitu pomenujeme a či sa zrodila na pôde vedy, umenia, náboženstva... alebo v hurhaji či v tichej intimite. „Veľké oči“ však môžu zvädzať k ilúzii, že netreba byť ostražitý. Treba! Veď svetlo a tma sú naše duše. Každá jedna a tiež všetky dohromady.

Na záver

Verejná mienka je „bohatá nevesta“, treba však dúfať, že nie hlúpa. Politik, novinár alebo verejný intelektuál, ktorý ju chce získať, má k dispozícii dve základné stratégie. Prvú poznáme vďaka bulvarizácii médií a „drsnosti“ verejného diskurzu. Tá druhá je náročná: upútať pozitívnymi emóciami, vecnými témami, dôveryhodnosťou, charizmou a argumentačnou zručnosťou. Takých je ako šafránu. Zväčša sa prejavia v časoch kríz, ktoré volajú po schopnosti osobného nasadenia, pokore a ochote obetovať kariéru a profity. Sú to obdobia, keď odborníci vystupujú z veží zo slonoviny a angažujú sa aj mimo svojich pracovísk a džobov na formovaní verejnej mienky. A nielen oni. Hovorí sa tomu aktívne občianstvo. Hlavne však: z verejného priestoru sa neuteká preto, že je v ňom aj veľa hnoja. Naopak, ten hnoj je iba dôsledok pasivity, lenivosti, argumentačnej chudoby, komunikačnej neschopnosti a povýšenosti tých, ktorí akože „vedia“.

O autoroch

Fedor Gál (1945, Terezín). Študoval chémiu, sociológiu a ekonómiu. Živil sa ako robotník, technolog, prognostik, politik, vysokoškolský učiteľ, vydavateľ, publicista, spisovateľ, filmový dokumentarista. V roku 1989 spoluzakladal Verejnú organizáciu proti násiliu, ktorá vyhrala prvé slobodné voľby po páde komunizmu (1990). Po rozpade Československa (1992) sa presťahoval aj s rodinou zo Slovenska (Bratislavy) do Česka (Prahy). Je autorom a spoluautorom stoviek článkov, desiatok kníh a niekoľkých dokumentárnych filmov. Podrobnejšie pozri na www.fedorgal.cz, www.fedorgal.cz/blog.

Klára Jurštáková (1996, Púchov). Študovala psychológiu na University of St Andrews v Škótsku a na University of California v Los Angeles (UCLA). Teraz robí doktorát v oblasti sociálnej psychológie na Canterbury Christ Church University v Anglicku, kde spracováva tému kolektívnych hnutí na pozadí udalostí Nežnej Revolúcie. Striedavo žije v Prahe, Canterbury a Púchove. Spolupracuje s výskumnou skupinou Crowds and Identities, ktorá sa zaoberá masovými udalosťami, násilnými protestami, líderstvom, a krízovými udalosťami. Píše aj svoj blog: www.klarajurstakova.com

Juraj Mesík absolvoval Lekársku fakultu UK v Martine. Po roku 1989 bol poslancom Federálneho zhromaždenia, neskôr viedol nadáciu Ekopolis a pracoval ako starší špecialista v Svetovej banke vo Washingtone. Dnes pôsobí ako nezávislý analytik globálnych trendov a rizík. Je otcom troch synov a piatich kníh.

Pavol Frič (1956, Trenčín) Sociológ, pôsobí ako učiteľ a výskumník na Ústave európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK v Bratislave a tiež na Fakulte sociálnych vied Karlovej univerzity v Prahe. Dlhodobu sa venuje skúmaniu občianskej spoločnosti, vzťahov elít a verejnosti a sociálneho problému korupcie. Je autorom a spoluautorom desiatok vedeckých článkov a publikácií. Po rozpade Československa (1994) sa presťahoval aj s rodinou zo Slovenska (Bratislavy) do Česka (Prahy).

Peter Pöthe (1968), psychoanalytický psychoterapeut a psychiater pre deti a dospievajúcich, narodil sa v Rimavskej Sobote, vyštudoval všeobecné lekárstvo v Prahe, v rámci odbornej stáže na Harvard Medical School sa stretol s detskými obeťami sexuálneho násillia, po promócii nastúpil na Psychiatrickú kliniku v Prahe, spoluzakladal Linku bezpečí, od 1999 pôsobí je v privátnej praxi, absolvoval výcvik v psychoanalytickej psychoterapii detí, skúma, lieči, píše a učí o psychickej traume a o psychoterapii detí. Je autorom viacerých vedecko-populárnych a odborných článkov a štyroch monografií, založil Institut psychoterapie dětí a rodičov, v rámci ktorého poskytuje systematické vzdelávanie v ČR a SR. Pravidelne verejne prednáša a vystupuje v médiách. Má blog na www.dr-pothe.com. Žije v Prahe.

Silvia Nürnberger (1973) pochádza z Bratislavy, kde vyštudovala lekársku fakultu (1991-1997). Do Prahy sa presťahovala v roku 2001, kde získala atestáciu z psychiatrie (2005) a neskôr špecializačnú spôsobilosť v psychoterapii (2008). Psychoanalytický výcvik absolvovala

v Inštitúte aplikovanej psychoanalýzy (IAPSA) a Českej spoločnosti psychoanalytickej psychoterapie (ČSPAP). Výcvik v párovej psychoanalytickej psychoterapii ukončila (2010) v Inštitúte pre psychoanalytickú párovú a rodinnú terapiu (IPPART) v Prahe. Od roku 2015 pôsobí v Nemecku, neďaleko od Frankfurtu nad Mohanom (Goldbach, okres Aschaffenburg), kde prevádzkuje súkromnú psychoterapeutickú prax. Okrem toho je viceprezidentkou Inštitútu pre párovú terapiu vo Frankfurte n. M. (Institut für Paartherapie), kde pôsobí aj ako supervízorka a výcviková analytička. Od roku 2020 učí na Súkromnej univerzite Sigmunda Freuda vo Viedni, kde vedie kurz psychiatrie pre medzinárodný študijný program. Dlhodobo sa venuje téme transgeneračného prenosu traumy a popularizácii psychoanalytického myslenia. Prednáša a publikuje v odborných aj laických kruhoch.

Ilustráciu na obálke vytvorila **Jana Antalová** (1995, Dunajská Streda), absolventka dejín umenia na University of St Andrews, ktorá pokračuje v štúdiu dejín umenia v talianskej University of Padua, kde aj žije. Založila neziskový projekt Art Pills, ktorý má za úlohu sprístupniť umenie komukoľvek, prostredníctvom týždenného newsletteru o umeleckých dielach. Venuje sa tiež grafickému dizajnu a knižnej ilustrácii. Viac na www.artpills.net

Krízy boli a budú

Autori

Pavol Frič
Fedor Gál (ed.)
Klára Jurštáková (ed.)
Juraj Mesík
Silvia Nürnberger
Peter Pöthe

Grafická úprava

Jana Antalová

Ilustrácie

Jana Antalová

31 strán

Praha, 2021